

บทที่ 3 บริบทของพื้นที่ศึกษา

3.1 บทนำ

ในบทที่ 2 ผู้ศึกษาได้กล่าวถึงการพัฒนาในสองช่วงเวลาสำคัญคือช่วงก่อนและหลัง ค.ศ. 1975 ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนของทิศทางการพัฒนาในสปป.ลาว ผู้ศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาในลาวไม่เคยปลอดจากอิทธิพลของต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นฝรั่งเศสในยุคอาณานิคม กลุ่มประเทศสังคมนิยม และโดยเฉพาะระหว่างช่วงที่สหรัฐอเมริกาเข้ามาแทรกแซงลาวซึ่งเป็นช่วงที่มีการริเริ่มสร้างฝายน้ำตาดครั้งแรก อิทธิพลของต่างประเทศมักจะมาในรูปของทุนช่วยเหลือทั้งที่ผ่านรัฐหรือผ่านองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ การพัฒนาแต่ละช่วงนั้นมีลักษณะพิเศษแตกต่างกันออกไป

ฝายน้ำตาดเป็นโครงการที่ทิ้งสะท้อนความพิเศษหลายประการของการพัฒนาในลาว ทั้งในด้านการพัฒนาที่ได้เริ่มจากการช่วยเหลือจากทุนต่างประเทศ และเป็นโครงการพัฒนาที่มีหลายฝ่ายผลักดันเข้ามาผลักดันในหลายยุคหลายสมัย แต่ละฝ่ายต่างมีส่วนกำหนดทิศทางในการพัฒนาฝายน้ำตาดด้วยเหตุผลที่เฉพาะ หากจะกล่าวไปแล้ว โครงการฝายน้ำตาดในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองของลาวมีลักษณะคล้ายคลึงกับโครงการพัฒนาที่ดำเนินการโดยทั่วไปในลาวที่มีการจัดกิจกรรมหลายอย่างแต่เน้นด้านการพัฒนาด้านเกษตรกรรมและป่าไม้ อย่างไรก็ตามด้วยบริบทเฉพาะของพื้นที่ทั้งในแง่ของภูมิศาสตร์และภูมิอากาศของโครงการ ทำให้โครงการมีความแตกต่างจากโครงการอื่นๆ และความแตกต่างนี้ย่อมส่งผลต่อการดำเนินโครงการด้วย ในบทนี้ผู้ศึกษาจะได้กล่าวถึงบริบทของพื้นที่ที่ตั้งของโครงการ และ พื้นที่ศึกษา คือบ้านห้วยนา เพื่อให้เห็นว่านโยบายการพัฒนาของแขวงไซยะบูลี ที่ปรับมาจากนโยบายแห่งชาติ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของบ้านห้วยนาอย่างไร

ในบทนี้ผู้ศึกษาจะเริ่มด้วยบริบทของพื้นที่ได้แก่แขวงไซยะบูลี และเมืองเพียงซึ่งเป็นที่ตั้งของโครงการฝายน้ำตาด และบ้านห้วยนา หนึ่งใน 20 หมู่บ้านเป้าหมายของโครงการฝายน้ำตาด โดยจะกล่าวถึงบริบททางภูมิศาสตร์ ความหลากหลายของชาติพันธุ์ วิถีชีวิตและรูปแบบการผลิตของชาวบ้าน ตลอดจนการพัฒนาที่เข้ามาผ่านทางรัฐ ตลาด และ องค์กรพัฒนาระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการฝายน้ำตาดซึ่งเป็นจุดเน้นของการศึกษาครั้งนี้ โดยจะวิเคราะห์กิจกรรมและโครงสร้างของโครงการ ประเมินความสำเร็จของโครงการตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และวิเคราะห์ถึงผลกระทบของโครงการที่มีต่อความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่โดยเฉพาะในบ้านห้วยนา

3.2 บริบทพื้นที่ศึกษา : แขวงไชยบุรี และ เมืองเพียง

3.2.1 สภาพทางภูมิศาสตร์ของแขวงไชยบุรี และ เมืองเพียง

สปป.ลาว เป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ แม่น้ำของหรือแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำสายหลักที่ไหลจากเหนือลงใต้ทางด้านตะวันตกของสปป.ลาวและเป็นเส้นแบ่งเขตแดนของประเทศไทยและสปป.ลาว แขวงไชยบุรีเป็นแขวงเดียวของลาวที่ตั้งอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำของ(โขง) ซึ่งอีกฝั่งของน้ำของทางทิศตะวันออกของแขวงคือหลวงพระบาง เวียงจันทน์ ส่วนทางด้านตะวันตกของจังหวัดติดกับหกจังหวัดของประเทศไทยเลย พิษณุโลก น่าน พะเยา และ เชียงราย ซึ่งมีความยาวทั้งหมด 645 กิโลเมตร ส่วนทางด้านเหนือติดกับแขวงอุดมไซ และ แขวง บ่อแก้ว ทั้งแขวงมีเนื้อที่ทั้งหมด 16,389 ตารางกิโลเมตรพื้นที่ส่วนใหญ่ของแขวงซึ่งเหมือนกับแขวงทางเหนือของประเทศมีภูมิประเทศเป็นภูเขาซึ่งมีมากถึงร้อยละ 65 ของพื้นที่ทั้งหมดของแขวง

การเดินทางไปแขวงไชยบุรีนั้นทำได้ 3 ทางคือทางอากาศ ทางบกและทางน้ำ สำหรับทางอากาศนั้น เคยมีเที่ยวบินเครื่องบินขนาด 14 ที่นั่งตรงจากเวียงจันทน์ แต่ปัจจุบันนี้ เส้นทางการบินดังกล่าวถูกยกเลิกไปแล้ว คาดว่าน่าจะมาจาก 3 เหตุผล คือ 1. ความไม่คุ้มทุนทางด้านเศรษฐกิจ 2. ในแง่ของเทคนิคการบินที่ถูกจำกัดด้วยลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่มีภูเขาล้อมรอบเช่น “ภูซ้าง” ที่ใกล้กับสนามบินซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการบิน และ 3. ช่วงหลังเมื่อเริ่มมีการปรับปรุงถนนจากไชยบุรีไปหลวงพระบางได้มีการเปิดเส้นทางรถโดยสารจากไชยบุรี ไปเวียงจันทน์ซึ่งมีทุกวันคนนิยมไปใช้การเดินทางโดยรถโดยสารมากกว่าเนื่องจากราคาค่าโดยสารถูกกว่า นอกจากนั้น ยังมีการเดินทางโดยเรือเร็วซึ่งเป็นเรือขนาด ประมาณ 8 ที่นั่งที่ติดเครื่องยนต์ ซึ่งการเดินทางจากท่าเรือที่เวียงจันทน์ไปลงที่เมืองปากลาย ใช้เวลาประมาณ 7 ชั่วโมง การเดินทางด้วยวิธีนี้ ส่วนมากจะเป็นที่นิยมของชาวเมืองได้คือเมืองปากลาย แก่นท้าว บ่อแดน เพื่อมาเวียงจันทน์ในการทำธุระหรือติดต่อค้าขาย เพราะเส้นทางจากตัวเมืองไชยบุรีไปเมืองเหล่านี้อยู่ในสภาพที่ทุรกันดารมาก การเดินทางด้วยทางเรือจึงเป็นทางเลือกที่ดีกว่า ตอนนี้เส้นทางที่สะดวกที่สุดคือแต่เส้นทางบิน เวียงจันทน์หลวงพระบาง ซึ่งสามารถต่อรถมาได้อีกซึ่งจะใช้เวลาประมาณ 6 ชั่วโมงถ้าเป็นรถโดยสารประจำทางถ้าเป็นรถส่วนตัวอาจเร็วกว่านั้น

สำหรับผู้ศึกษาเอง ผู้ศึกษาได้ใช้เส้นทางรถประจำทาง ซึ่งเป็นเส้นทางที่เพิ่งสร้างแล้วเสร็จเมื่อปี ค.ศ. 2002 นี้ ซึ่งเป็นเส้นทางเดินรถจากเวียงจันทน์-หลวงพระบาง แล้วขึ้นเรือขนส่งรถ (หรือที่ลาวเรียกว่าเรือบักขำผากขำแม่ของ ซึ่งใช้เวลาประมาณ 12 – 15 ชั่วโมงแล้วแต่ความถี่ของการจอดให้ผู้โดยสารขึ้น และอุปสรรคในระหว่างการเดินทางซึ่งผู้ศึกษาเองเคยเจอานที่สุดคือ 17 ชั่วโมงเพราะเดินทางในช่วงฤดูฝน โดยช่วงเส้นทางที่ลำบากที่สุดนั้นคือเส้นทางจากเมืองเชียง

เงินมาไชยะบุลี อย่างไรก็ตามเมื่อเทียบกับการเดินทางมาฝายน้ำตานครั้งแรกซึ่งเป็นช่วงที่ยังไม่มีรถโดยสารระหว่างไชยะบุลีเวียงจันทน์นั้นนับว่าดีขึ้นมากแล้ว

สำหรับการเดินทางระหว่างตัวเมืองไชยะบุลีไปเมืองเพียงนั้น เป็นเส้นทางเดียวกันกับที่ใช้เดินทางระหว่างเมืองไชยะบุลีไปเมืองปากลาย แต่เส้นทางระหว่างเมืองไชยะบุลีนั้น จะสะดวกกว่าเนื่องจากทั้งสองเมืองเป็นเมืองที่มีความราบเพียง เส้นทางจะไม่คดเคี้ยวและชันมากนัก ระยะทางจากเมืองไชยะบุลีไปเมืองเพียงนั้น ประมาณ 50 กิโลเมตรซึ่งจะใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมงเศษ แต่ถ้าเป็นรถโดยสารประจำทาง ส่วนทางจากเมืองเพียงไปเมืองได้นั้นจะลำบาก กว่าเพราะผ่านเส้นทางที่เป็นภูเขาและเส้นทางที่ลาดชันกว่า

คำว่า “เพียง” ในภาษาลาวนั้น หมายถึงพื้นที่ “ราบ” และชื่อของเมืองเพียงถูกตั้งขึ้นตามลักษณะภูมิศาสตร์ของพื้นที่ที่มีลักษณะราบเพียงตรงกลางและมีภูเขาล้อมรอบ เนื้อที่ส่วนใหญ่ของเมืองเพียงส่วนมากเป็นภูเขาและป่าไม้ซึ่งตามข้อมูลของทางการในปี ค.ศ. 2003 นั้น เมืองเพียงมีเนื้อที่ป่าไม้มากถึง 60% (ในความเป็นจริงอาจน้อยกว่า) โดยเนื้อที่ป่าสำคัญคือเขตป่าสงวนแห่งชาติ “น้ำปุย” ซึ่งมีถึง 2/3 ของเนื้อที่ป่าของเมือง และ เป็นที่อยู่ของสัตว์ป่าหายากหลายชนิด ตลอดจนมีแม่น้ำที่สำคัญสำหรับการเกษตรกรรมหลายสายได้แก่ น้ำตาน น้ำเพียง น้ำยาน น้ำปุย (ห้องการกสิกรรมป่าไม้ เมืองเพียง, 2003)

แผนที่ ประเทศลาว แสดงที่ตั้งแขวงไชยบุรี

แขวงไชยบุรี

3.2.2 กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในแขวงไชยบุรีและเมืองเวียง

แขวงไชยบุรีมีจำนวนประชากรทั้งหมด 339,000 คน และมีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์มากแขวงหนึ่งของสปป.ลาว กล่าวคือมีชาติพันธุ์ต่างๆในแขวงมากถึง 32 ชาติพันธุ์ (จาก 64 กลุ่มชาติพันธุ์ในลาว) โดยลาวลุ่มมีมากที่สุดถึง 78% ของจำนวนประชากรทั้งหมดในแขวงไชยบุรี

จากเส้นทางระหว่างเมืองไซบูลีไปถึงเมืองเพียงนั้น จะเห็นบ้านเรือนที่เป็นบ้านของชาวม้งอยู่หนึ่งหมู่บ้านคือ หมู่บ้านกิมแคม ซึ่งจากการตั้งบ้านเรือนแล้วบ้านดังกล่าวน่าจะเป็นบ้านที่ถูกย้ายลงมาจากที่สูงเนื่องจากหมู่บ้านม้งดั้งเดิมบ้านอยู่ตามภูเขาสูงโดยพืชที่เห็นปลูกกันมากในรอบหมู่บ้านคือกล้วยที่มีขายตลอดปีให้กับคนที่ผ่านไปมาในหมู่บ้าน และ ข้าวโพดที่จะมีขายเฉพาะช่วงฤดูเก็บเกี่ยวเท่านั้น ทั้งนี้การที่ชาวบ้านหันมาปลูกกล้วยนั้น อาจเป็นเพราะข้อจำกัดในด้านเนื้อที่การเพาะปลูก ตลอดจนการไหลบ่าของทุนจีนที่เข้ามาลงทุนในลักษณะเกษตรพันธสัญญา ตลอดจนการปลูกกล้วยเองเป็นพืชกิจกรรมที่สามารถปลูกและให้รายได้ได้ตลอดทั้งปี และด้วยหมู่บ้านอยู่ระหว่างเส้นทางคมนาคมที่มีคนผ่านไปมาเป็นประจำ ทำให้ชาวม้งสามารถขายผลผลิตได้ นอกจากนี้หมู่บ้านม้งใหม่ที่บรรยายไปแล้วนั้น ตามเส้นทางจากเมืองเพียงไปเมืองปากลายก็จะพบอีกหมู่บ้านม้งในลักษณะดังกล่าวอีกประมาณ 2-3 หมู่บ้าน

ในช่วงที่ผู้เขียนทำงานเป็นล่ามให้กับองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำโครงการฝายน้ำตาดนระหว่างปี ค.ศ. 1999 – 2000 นั้น เจ้าแขวง รวมถึงเจ้าเมืองเพียงคือผู้ที่เป็ชาติพันธุ์ม้ง แต่ในโดยในปัจจุบันนั้น เจ้าแขวงของแขวงไซบูลีเป็นคนลาวลุ่ม ส่วนเจ้าแขวงคนเดิมนั้นได้รับการเลื่อนตำแหน่งให้ดำรงตำแหน่งเป็นหนึ่งในผู้บริหารพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ซึ่งถือว่าเป็นตำแหน่งที่สำคัญระดับหนึ่งในระบบการเมืองของลาว ซึ่งการที่แขวงเคยมีเจ้าหน้าที่ระดับสูงเป็นชนชาติพันธุ์นั้นไม่ได้หมายความว่าแขวงให้ความสำคัญกับความหลากหลายของประชาชนที่เป็นชาติพันธุ์เสมอไป ตรงกันข้ามความเป็นชาติพันธุ์ถูกมองว่าเป็นอุปสรรคของการพัฒนา ดังที่ระบุไว้ในรายงานของแขวงที่ระบุว่า

“ ข้อท้าทายของการพัฒนาแขวงไซบูลี แม่นพื้นที่แขวงส่วนหลายเป็นภูเขา ความแตกต่างระหว่างตัวเมือง และ ชนบทยังมีหลาย ประชาชนบางชนเผ่ายังถือยึดถือว่าคลองเดินอยู่ “

รายงานสหพันธ์แม่หญิงแขวงไซบูลี 2005

ความสำคัญของความหลากหลายทางชาติพันธุ์จะถูกพูดถึงเฉพาะก็จะมีแค่ในเอกสารการท่องเที่ยวของแขวงเท่านั้น เช่น ได้มีการดึงเอาเผ่ามาลีที่เป็นจุดเด่นในแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยว การจัดแสดงชุดประจำเผ่าในงานท่องเที่ยวหรือการพูดถึงผ้าทอที่เมือง เชียงฮ่อน หงส์สาเท่านั้น (รายงานการท่องเที่ยวแขวงไซบูลี, 2004)

อย่างไรก็ตาม กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ ถึงแม้ไม่ได้ถูกให้ความสำคัญแต่กลุ่มคนเหล่านี้ก็ได้มีส่วนในการสร้างเศรษฐกิจของแขวงโดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์เย้าและม้งที่ได้รับเงินจากญาติพี่น้องที่อพยพไปต่างประเทศแล้วส่งเงินมาเพื่อดำเนินธุรกิจค้าขายในสปป.ลาว ซึ่งในตลาดตัวเมืองไซบูลีจะสังเกตเห็นพ่อค้าแม่ค้าขายของที่เป็นคนเย้าเป็นเจ้าของร้านค้าต่างๆ อยู่มาก (Gyoverly, 2000)

ในส่วนของเมืองเพียงนั้น มีประชากรเผ่าลาวลุ่มมากที่สุดคือ 6,232 ครัวเรือน รองลงมาคือลาวทิง 918 ครัวเรือนและ ลาวสูง 889 ครัวเรือน (สหพันธ์แม่โขงเมืองเพียง, 2005) นอกจากชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่มาแต่เดิมแล้ว ยังมีส่วนที่อพยพมาจากศูนย์อพยพประเทศไทย เช่น บ้านเวียงคำที่เป็นหมู่บ้านเข้าที่อพยพมาแต่ประเทศไทยในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1990 โดยการช่วยเหลือของสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ ซึ่งเป็นโครงการที่ปฏิบัติทั่วประเทศในช่วงนั้น เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่เคยอยู่ศูนย์อพยพต่างๆ ในประเทศไทยที่ “สมัครใจ” กลับถิ่นภูมิลำเนาเดิม (ระบบออนไลน์: <http://www.unlao.org>)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ความหลากหลายทางชาติพันธุ์มีให้เห็นในแขวงไซบูลิ แต่ด้วยบริบทที่เฉพาะทำให้ชาติพันธุ์ต่างๆ แสดงบทบาทที่ต่างกันออกไป มั่งและเข้ามามีบทบาทในทางเศรษฐกิจมากและพบว่ามีเชื่อมโยงกับเครือข่ายทางสังคมญาติในต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมั่งเป็นชาติพันธุ์ที่มีอิทธิพลในทางการเมืองมากกว่าชาติพันธุ์อื่นๆ

3.3.1 รัฐ

ก่อนการปลดปล่อยประเทศ แขวงไซบูลิประกอบไปด้วยสองจังหวัดได้แก่ ไซบูลิและหงสาวดี ซึ่งเป็นเขตของเมืองหงสาและเชียงฮ่อนในปัจจุบัน หลังจากการปลดปล่อยเมืองทั้งสองได้กลายมาเป็นเขตของไซบูลิในระหว่างปี 1975–1986 จากนั้นได้มีการปรับเปลี่ยนให้ทั้งสองเมืองไปสังกัดเขตของอุดมไซจนถึงปี 1992 ในระหว่างปี 1992–1993 สองเมืองได้กลายเป็นเขตพิเศษที่การบริหารขึ้นกับรัฐบาลกลางโดยตรง จนถึงปี 1994 ทั้งสองเมืองได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของไซบูลิอีกครั้งและได้มีการแบ่งเขตการปกครองใหม่ โดยที่เมืองเชียงฮ่อนได้แบ่งเป็นเมืองคอบและเชียงฮ่อน และในปีค.ศ. 1996 เมืองปากลายก็ได้จัดแบ่งใหม่แยกเป็นอีก 2 เมืองคือเมืองปากลายและเมืองท่งมีไซ (UNDP, 2002)

ปัจจุบันแขวงไซบูลิประกอบด้วยสิบเมืองและเพื่อความสะดวกในการกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนา ฝ่ายปกครองแขวงได้แบ่งสิบเมืองออกเป็น 4 เมืองเหนือ (เมืองเชียงฮ่อน เมืองหงสา เมืองเงินและเมืองคอบ) 2 เมืองกลาง (เมืองไซบูลิและเมืองเพียง) และ 4 เมืองใต้ (เมืองปากลาย เมืองท่งมีชัย เมืองแก่นท้าว และเมืองบ่อเตน) โดยการแบ่งดังกล่าวแบ่งตามลักษณะเด่นของแต่ละเขตดังนี้

เขต 4 เมืองเหนือ เป็นเขตที่จัดว่าได้รับการพัฒนาน้อยที่สุด เนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาทำให้การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นถนน การบริการด้านสาธารณสุข การเข้าถึงตลาดเป็นไปได้ยาก แต่เนื่องจากเมืองเหล่านี้เป็นเมืองที่ทัศนียภาพที่สวยงามและมีความหลากหลายด้านชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมที่น่าสนใจ โดยเฉพาะชาวไทยลื้อที่ “มีชื่อเสียง” ในการทอ

ผ้าและการดำรงชีวิตของผู้คนที่ยังรักษาแบบดั้งเดิมไว้ เช่น การเลี้ยงช้าง ดังนั้นแขวงจึงกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาในเขตนี้ให้เน้นไปที่การส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ นอกจากนั้นยังส่งเสริมให้คนมาลงทุนในอุตสาหกรรมการขุดค้นทรัพยากรที่มีอย่างลึกลับในท์ (lignite) เพื่อส่งออกขายที่ประเทศไทย

ส่วน 2 เมืองกลางนั้น เนื่องจากเป็นเขตที่มีภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบที่เหมาะสมแก่การทำการเกษตร ทั้งสองเมืองจึงกลายเป็นอู่ข้าวอู่น้ำของแขวง รวมทั้งของแขวงในภาคเหนือด้วยเพราะแขวงไชยบูลีนั้นเป็นเสมือนกล่องข้าวของหลวงพระบางมาช้านาน โดยในอดีตนั้น แขวงไชยบูลิต้องส่งข้าวให้ราชวังในหลวงพระบางทุกปี ในระหว่างปีค.ศ. 1990 นั้น รัฐได้วางยุทธศาสตร์ให้แขวงไชยบูลิเป็นแขวงที่สามารถส่งออกข้าวให้จังหวัดทางภาคเหนือทั้งหมด ปัจจุบันแขวงไชยบูลิยังคงรับผิดชอบการส่งข้าวให้กับแขวงหลวงพระบางซึ่งในแต่ละปีมีปริมาณประมาณ 5,000 – 10,000 ตัน แต่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการส่งข้าวให้กับหลวงพระบางให้ได้ 30,000 ตันในปี ค.ศ. 2000 แขวงไชยบูลิต้องขยายเนื้อที่นาให้ได้เพิ่มอีก 12,000 เฮกเตอร์ ยิ่งทำให้เมืองเพียงมีบทบาทในการผลิตข้าวมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ถึงสองเมืองนี้จะมีความเหมาะสมในการปลูกข้าว แต่ก็ยังมีอุปสรรคในเรื่องการคมนาคมและขนส่งสินค้า ดังนั้นแขวงจึงให้ความสำคัญกับการปรับปรุงเส้นทางคมนาคม รวมทั้งการส่งเสริมและปรับปรุงการปลูกพืชฤดูแล้ง สินค้าพาณิชย์ และเลี้ยงสัตว์ โดยเน้นไปที่การสร้างชลประทานเพื่อสร้างเงื่อนไขให้สามารถทำนาได้สองฤดู การสร้างระบบชลประทาน ในเมืองเพียงนั้น นอกจากฝายน้ำตานแล้วยังมีฝายน้ำเพียงหมายเลข 3 ฝายน้ำเพียงหมายเลข 2 และฝายน้ำเฮียอีกด้วย ในส่วนของเมืองไชยบูลิมีฝายน้ำเดวียนซึ่งได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากรัฐเวียดนาม ซึ่งสร้างแล้วเสร็จเมื่อปีค.ศ. 2005 และกลายเป็นฝายที่ใหญ่ที่สุดของแขวงไชยบูลิที่ผันน้ำให้ระบบชลประทานให้กับเมืองไชยบูลิทั้งหมด

ส่วน 4 เมืองใต้ ส่วนมากเป็นพื้นที่ราบสูง และมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก ทำให้เมืองทางใต้สามารถเข้าถึงตลาดในเชิงกายภาพได้ง่ายและสะดวก โดยเฉพาะอย่างยิ่งตลาดการค้าข้ามแดนกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างประเทศไทย ดังนั้นบางเมืองอย่างเช่นเมืองปากลาย เก่นท้าวเมื่อมีการเปิดสะพานข้ามแม่น้ำเหือง ซึ่งเชื่อมระหว่างเมืองเก่นท้าวและจังหวัดเลยที่เปิดใช้ในปีค.ศ. 2005 ยิ่งทำให้การเดินทางข้ามแดนสะดวกมากขึ้น ยุทธศาสตร์สำหรับการพัฒนาเขตนี้จึงเน้นการส่งเสริมการปลูกพืชอุตสาหกรรม เช่น ฝ้าย ถั่ว ข้าวโพด เพื่อส่งข้ามพรมแดนมาขายยังประเทศไทย

ผู้ศึกษาจำได้ว่าในปี ค.ศ. 1999 ซึ่งเป็นปีท่องเที่ยวลาว ในพิธีเปิดปีท่องเที่ยวลาวประจำแขวงไชยบูลินั้นได้มีการแสดงจุดเด่นของแต่ละเมืองในแขวง ซึ่งนอกจากจะนำเสนอสถานที่ท่องเที่ยวของแต่ละเมืองแล้ว ยังนำเสนอผลงานการพัฒนาของเมืองซึ่งถูกนำเสนอในรูปแบบของผลผลิตทางด้านเกษตรกรรม เมืองทางภาคใต้อย่างปากลายและบ่อแต่นำเสนอผลิตพันธุ์ทาง

การเกษตร เช่น ข้าวโพด ฝ้ายและมะขามหวาน สถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติเป็นจุดเน้นของเมืองทางภาคเหนือ ส่วนเมืองเพียงนั้นถูกนำเสนอโดยใช้ช้าง วัว กองฟาง ควาย และ ฝายน้ำตื้นในฐานะที่เป็นทั้งตัวแทนของการพัฒนาในเมืองและสถานที่ท่องเที่ยว สะท้อนให้เห็นว่า สำหรับเมืองเพียงแล้ว ฝายน้ำตื้นมีความสำคัญมากสำหรับการพัฒนาของเมือง

การที่แขวงไชยะบูลีเป็นแขวงที่อยู่ฝั่งขวาของแม่น้ำโขงและมีเขตชายแดนติดกับประเทศไทยโดยไม่มีแม่น้ำโขงเป็นชายแดนธรรมชาติเหมือนส่วนอื่นๆ ทำให้แขวงไชยะบูลีเป็นพื้นที่ที่รัฐให้ความสำคัญมากในแง่ความมั่นคงของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รัฐลาวมีความกังวลเรื่องความมั่นคงมากก่อนที่จะมีการเปิดประเทศ ทั้งนี้ เนื่องจากด้วยพรมแดนที่ติดชิดกันโดยไม่มีเขตปักปันดินแดนตามธรรมชาติ บ่อยครั้งทำให้เกิดปัญหาขัดแย้งกับประเทศไทย ในระหว่างปี ค.ศ. 1987-1988 ทั้งสองเมืองได้ถูกกำหนดให้เป็นเขตพิเศษด้านความปลอดภัยของชาติ (prime's minister office, 2001) การพัฒนาในแขวงไชยะบูลีจึงดำเนินไปด้วยความระมัดระวัง ประกอบกับพื้นที่ส่วนใหญ่ของแขวงเป็นภูเขา ทำให้การพัฒนาของแขวงเป็นไปค่อนข้างช้า อาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาของแขวงไชยะบูลีจึงเพิ่งจะเริ่มขึ้นเมื่อสิบปีที่ผ่านมาเอง

ผู้ศึกษาจำได้ว่าเมื่อครั้งที่ยังทำงานอยู่กับองค์กรพัฒนาเอกชนกับโครงการฝายน้ำตื้น มีคนพูดติดตลกว่า หากเปรียบเทียบแขวงหลวงพระบางว่าเป็นผู้ดีเก่า แขวงไชยะบูลีก็เปรียบเสมือนเศรษฐีใหม่ ซึ่งรายได้ของแขวงมาจากการค้าผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรและการค้าไม้ ไม้เป็นทรัพยากรที่เคยมีมากในแขวงไชยะบูลี การค้าไม้ได้กลายเป็นปัจจัยหลักในการเร่งการเติบโตทางด้านการเศรษฐกิจของจังหวัด (pal อ้างใน Gyoverly 2000) เนื่องจากในแขวงมีไม้ที่มีราคาอย่างมาก เช่น ไม้ประดู่ (rose wood) และ ไม้สัก (teak wood) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญประจำโครงการฝายน้ำตื้นเคยบอกไว้ว่า ไม้สักในแขวงไชยะบูลีนั้น เป็นไม้สักที่ดีที่สุดในโลก แต่ดูเหมือนว่าความมั่งคั่งที่ได้จากการค้าไม้ดูเหมือนจะกระจายอยู่แค่พนักงานป่าไม้และกลุ่มคนที่ทำธุรกิจในด้านนี้เท่านั้น ในขณะที่การค้าไม้ที่มีอยู่อย่างแพร่หลายในจังหวัดสร้างรายได้ให้กับตัวจังหวัดแต่การตัดไม้ทำไร่หมุนเวียนของชาวบ้านดูเหมือนจะเป็นสิ่งเดียวที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นสาเหตุหลักของการลดลงของป่าไม้ และเป็นสาเหตุที่รัฐต้องเข้ามาจัดการกับทรัพยากรของชาวบ้าน โดยเฉพาะทรัพยากรดินน้ำป่า

เฉพาะเมืองเพียงเพียงเมืองเดียวมีโรงเรือนและบริษัทที่ทำการขุดค้นไม้อยู่ประมาณ 5-6 โรง ซึ่งมีบริษัทใหญ่ที่เป็นการดูแลจากส่วนกลางโดยตรงอยู่ 2 บริษัท ทั้ง 2 บริษัทนี้เป็นของนักลงทุนจากมาเลเซียและเวียดนาม ส่วนที่เหลือเป็นโรงเลื่อยไม้ขนาดเล็กและอยู่ภายใต้การดูแลของเมือง ซึ่งส่วนมากเป็นของนักธุรกิจคนไทย ธุรกิจค้าไม้ได้นำมาซึ่งโอกาสในการประกอบอาชีพของประชาชนในหมู่บ้านในเขตฝายน้ำตื้นและบ้านห้วยนา ซึ่งผู้ศึกษาจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

นโยบายที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่เป็นผลกระทบต่อกันในแขวงไซยะบูลีคือนโยบายมอดินมอปปา ซึ่งแขวงไซยะบูลีเป็นหนึ่งในสองแขวงแรกที่เป็นแขวงนำร่องในการทดลองใช้นโยบายดังกล่าวคู่กับแขวงหลวงพระบางในปี ค.ศ. 1990 นโยบายมอดินมอปปามีวัตถุประสงค์เพื่อจัดสรรทรัพยากรด้านที่ดินและป่าไม้ใหม่ ซึ่งโดยเป้าหมายที่แท้จริง คือเหตุผลทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ นโยบายดังกล่าวส่งผลกระทบในวงกว้างและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของประชาชน การเปลี่ยนแปลงที่เห็นชัดเจนที่สุดคือการโยกย้ายที่อยู่ของผู้คนจากภูเขาลงมาอยู่พื้นที่ราบ ซึ่งพื้นที่ฝายน้ำตาก็มีชุมชนที่ถูกอพยพด้วยนโยบายดังกล่าวอยู่ไม่น้อย วิถีชีวิตของผู้คนที่เคยอยู่บนภูแต่ต้องถูกบังคับขับออกจากพื้นที่ของตนให้ลงมาอยู่บนพื้นที่ราบที่ตนไม่คุ้นเคยย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของผู้คนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

นอกจากแขวงไซยะบูลีจะเป็นแขวงแรกในการทดสอบนโยบายมอดินมอปปาซึ่งเป็นนโยบายของรัฐแล้ว แขวงไซยะบูลียังเป็นแขวงแรกในการทดสอบหลายยุทธวิธีในการพัฒนาของรัฐบาลและผู้ให้ทุนด้วย เช่น การนำแนวคิดเรื่องการพัฒนาโดยมีมุมมองด้านเพศภาวะหรือในภาษาลาวที่เรียกว่า “การพัฒนาแบบเอาใจใส่บทบาทหญิงชาย” เข้ามาในการพัฒนาของแขวงด้วยโดยแขวงไซยะบูลีเป็นหนึ่งใน 4 แขวงแรกที่มีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลบทบาทหญิงชายเพื่อการพัฒนาโดยกิจกรรมเด่นคือการจัดฝึกอบรมด้านบทบาทหญิงชายให้กับพนักงานของรัฐในระดับต่างๆ แม้กระทั่งโครงการฝายน้ำตาน 2 ก็เป็นโครงการแรกที่มีการทดสอบการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืนอีกด้วย ซึ่งแนวคิดดังกล่าวแสดงออกในการให้สัมภาษณ์ของตัวแทนโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำลาว ในหนังสือพิมพ์ Vientiane times ในหัวข้อข่าว MORE THAN 15,000 PEOPLE OF NAM TAN RECEIVE ASSISTANCE FROM THE NETHERLANDS AND THE UNCDF ได้นำเสนอการให้สัมภาษณ์ของตัวแทนโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติไว้ว่า

“โครงการฝายน้ำตานจะมีผลต่อการพัฒนาชนบทโดยทั่วไปในแขวงไซยะบูลี มันจะช่วยในการส่งเสริมนโยบายของทั้งของรัฐบาล และ UNDP ในด้านการทำเกษตรอย่างยั่งยืน และช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนในเขตน้ำตาน เพื่อช่วยในการต่อสู้กับความยากจนในขณะนี้”

(ระบบออนไลน์: <http://www.laoembassy.com>)

กล่าวโดยสรุปคือ รัฐบาลทั้งรัฐส่วนกลางและแขวงมีบทบาทโดยตรงในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของเมือง ในกรณีของเมืองเพียง แขวงไซยะบูลี รัฐได้เข้ามาจัดการทรัพยากรของประชาชน และจัดการประชาชนผ่านนโยบายต่างๆ เช่น นโยบายมอดินมอปปา การส่งเสริมการค้า การส่งเสริมการท่องเที่ยว ตลอดจนการอนุญาตให้องค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาทำการพัฒนา

แขวงและเมือง นโยบายเหล่านี้ส่งผลกระทบกับคนและวิถีการผลิตของคนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ผลกระทบที่ตกถึงกับคนที่มิบริบททางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจที่ต่างกัน ซึ่งหมายถึงอำนาจที่จะต่อรองต่างกัน น่าจะเป็นเหตุให้ผลกระทบที่เกิดขึ้นไม่ได้กระจายอย่างเท่าเทียมกัน

3.3.2 องค์กรพัฒนาระหว่างประเทศ

อีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาในแขวงไซยะบูลีคือการช่วยเหลือโครงการช่วยเหลือจากองค์กรพัฒนาสากลต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์กรที่เงินทุนแก่การช่วยเหลือแก่แขวงไซยะบูลี เช่น โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติและกองทุนสหประชาชาติเพื่อการพัฒนา (UNDP/UNCDF) โครงการหลักที่สำคัญ คือ โครงการฝายน้ำตาดหนึ่ง นอกจากนี้ ยังมีการสร้างถนนเส้นทางคมนาคมจากเมืองไซยะบูลีไปเมืองปากลายในปีในระหว่างปี ค.ศ.1990s และขยายไปถึงเมืองแก่นท้าวในปี ค.ศ. 1999–2002 (ระบบออนไลน์: www.uncdf.com) ส่วนที่ยังมีองค์กรอื่นของสหประชาชาติที่ทำงานเกือบทุกภาคของแขวงโดยโครงการส่วนใหญ่เน้นในงานด้านการพัฒนาเกษตรกรรมและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (UNDP /UNCDF) นอกจากนี้ ยังมีโครงการที่มีลักษณะเป็นทุนกู้ยืมอย่างโครงการสร้างถนน R4 ที่เชื่อมเส้นทางระหว่างเมืองไซยะบูลีไปเมืองหงสาโดยมีมูลค่าการก่อสร้างมากถึง 800,000 ดอลลาร์สหรัฐโดยเป็นทุนกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (ระบบออนไลน์: www.adb.org)

นอกจากองค์กรที่เป็นของสหประชาชาติแล้ว ยังมีองค์กรพัฒนาเอกชน อย่าง CARE CIDSE ซึ่งในส่วนประเภทกิจกรรมนั้น ไม่แตกต่างกันมากนักเพียงแต่มูลค่าการดำเนินโครงการอาจน้อยกว่า อีกโครงการหนึ่งที่ทำงานในแขวงไซยะบูลีเป็นเวลานานคือโครงการป่าไม้ของ Lao-Sweden ที่ทำงานในแขวงมาเกือบ 20 ปีโดยส่วนมากเป็นกิจกรรมด้านป่าไม้โดยเฉพาะการทดลองดำเนินนโยบายมอดินมอดป่าในแขวงไซยะบูลี องค์กรต่างเหล่านี้ แม้ว่าบางกิจกรรมอาจคล้ายกันเนื่องจากเงื่อนไขของการทำงานในลาวนั้น ต้องได้ร่วมมือกับภาครัฐ จึงเป็นไปได้ว่าต้องดำเนินกิจกรรมที่รัฐให้ความสนใจด้วย แต่ในเรื่องของแนวคิดและวิธีการทำงานอาจมีความแตกต่างกัน

ปัจจุบันแขวงไซยะบูลีเป็นแขวงที่มีโครงการพัฒนาจากองค์กรพัฒนาเอกชนมากเป็นอันดับ 6 ของประเทศ โดยมีทั้งหมด 21 โครงการ จากการดำเนินงานโดยองค์กรพัฒนาเอกชนที่เป็นของต่างชาติทั้งหมด 11 องค์กร โดยองค์กรส่วนมากจะทำงานด้านพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และด้านสาธารณสุข สำหรับเมืองเพียง เมืองไซยะบูลีมีองค์กรพัฒนาเอกชนทำงานอยู่ทั้งหมด 10 องค์กรเป็นเมืองที่มีองค์กรพัฒนาเอกชนทำงานด้วยมากเป็นอันดับสองของจังหวัด รองจากเมืองไซยะบูลีและมีทั้งหมด 13

โครงการซึ่งโครงการส่วนมากเป็นโครงการด้านสาธารณะสุขรวม 7โครงการ (ระบบออนไลน์: www.directoryofngo.org)

เดิมทีนั้นเมืองเพียงมีเขตที่ตั้งเทศบาลที่บ้านเมืองเพียง แต่ต่อมาได้มีการย้ายเทศบาลเมืองรวมทั้งที่ทำการราชการต่างๆ มาอยู่เขตบ้านน้ำปุยเนื่องจากเหตุผลทางด้านกายภาพ กล่าวคือเขตดังกล่าวถือว่าเป็นจุดใจกลางของเมือง ทำให้สะดวกสำหรับเจ้าหน้าที่ในการติดตามความเป็นอยู่ของประชาชนในเขตได้ง่าย (บุญลือ สมศักดิ์, 2005) สำหรับตัวผู้ศึกษาเองเห็นว่าการย้ายเขตเทศบาลเมืองนั้นน่าจะมีเหตุผลมากกว่าเรื่องของภูมิศาสตร์และความสะดวกของเจ้าหน้าที่เท่านั้น แต่น่าจะมาจากเหตุผลด้านความมั่นคงด้วยเนื่องจากเขตที่ตั้งของเมืองในปัจจุบันนั้นใกล้อุทยานแห่งชาติน้ำปุย ซึ่งมีชายแดนติดกับประเทศไทย ดังนั้นการมาตั้งสำนักงานในพื้นที่นี้จึงน่าจะทำให้การดูแลได้ง่ายกว่า ตอนนี้เขตบ้านน้ำปุยจึงกลายเป็นจุดศูนย์กลางในการค้าขายของประชาชนเมืองเพียง แต่ในบ้านเมืองเพียงที่เป็นที่ตั้งเมืองเก่านั้นยังมีความสำคัญอยู่ไม่น้อยเพราะโรงพยาบาลของเมืองยังตั้งอยู่ที่เดิมอีกทั้งผู้คนส่วนมากรวมทั้งเจ้าหน้าที่สำคัญที่ทำงานในเมือง รวมทั้งประชาชนก็มีบ้านเรือนอยู่ในบ้านเมืองเพียง

เมืองเพียงได้แบ่งหมู่บ้านต่างๆ เป็น 4 กลุ่มบ้านพัฒนา กลุ่มแรกคือกลุ่ม บ้านโพธิ์สะอาด มี 12 หมู่บ้าน กลุ่มที่สองคือกลุ่มบ้านเมืองเพียงมี 10 หมู่บ้าน กลุ่มที่ สาม คือกลุ่มนาตานิ มี 11 หมู่บ้าน กลุ่มที่ 4 คือกลุ่มน้ำปุย มี 9 หมู่บ้านเพื่อสะดวกในการแบ่งงานของเจ้าหน้าที่ในเมืองเพื่อดูแลในแต่ละกลุ่มบ้าน และลงพื้นที่

3.3.3 ตลาด

หากเดินเข้าไปในตลาดกลางของเมืองไชยะบุรี ซึ่งในตอนเช้าจะเห็นสินค้าทางการเกษตรรวมทั้งของป่าที่ชาวบ้านต่างชาติพันธุ์ที่นำมาขายทั้งชาวม้งและเข่าที่นำมาขายในตอนเช้าเมื่อตอนสายถึงแม้ผู้คนจะบางตาลงไปแล้วก็ตาม แต่ก็ยังเห็นสินค้าหลากหลายในตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าอุปโภคบริโภคที่ถูกกล่าวถึงมากจากสองทางคือจะนำมาจากเวียงจันทน์หรือหลวงพระบาง หรือถ้าเป็นสินค้าจากไทยจะนำเข้ามาผ่านทางเมืองแก่นท้าวผ่านปากลาย ซึ่งรวมทั้งสินค้าทางการเกษตรบางประเภท เช่น ผลไม้ ผักบางชนิดอีกด้วยนอกจากนั้นบริเวณที่ใกล้กับตลาดยังมีร้านขายสินค้าจากจีนที่ตั้งเรียงรายที่กลายเป็นตลาดขนาดเล็ก นอกจาก ในตัวเมืองไชยะบุรีแล้วร้านค้านี้ยังเกิดขึ้นในจุดสำคัญที่เป็นศูนย์กลางการค้าขายตลอดเส้นทางจากไชยะบุรีไปเมืองเพียงด้วย สินค้าที่สามารถพบเห็นได้ในร้านค้าจีนจะเป็นสินค้าสำหรับทุกคนในครัวเรือนตั้งแต่ของเล่นสำหรับเด็ก เครื่องสำอาง และ เครื่องใช้ในบ้านอย่าง ถ้วยชาม สำหรับผู้หญิง ไปจนถึงเครื่องใช้ไฟฟ้าขนาดเล็ก

เลือกอย่างวิทู ไปจนถึงทีวี เครื่องเสียง หรือแม้แต่จานดาวเทียม เครื่องมีช่างสำหรับผู้ชาย เลือผ่านสำหรับทุกคน

ถ้าเป็นเมื่อเจ็ดปีก่อนที่ผู้เขียนมาอยู่สมัยเมื่อทำงานฝ่ายน้ำตาน สินค้าส่วนมากจะเป็นสินค้าจากไทยที่ส่วนใหญ่จะมาจากทางปากลาย หรือไม่ก็จากเวียงจันทน์ส่วนสินค้านั้นถึงแม้ตอนนั้นจะเริ่มมีแล้วแต่ไม่มากมายเท่าตอนที่ผู้ศึกษาลงไปเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้ดูเหมือนสินค้านั้นจะมีมากกว่า ซึ่งผู้ศึกษาคิดว่าน่าจะเป็นผลมาจากยุทธศาสตร์ Land Lock to Land Link ที่มีการสร้างและปรับปรุงถนนในเขตทางภาคเหนือมากขึ้น ทำให้การเดินทางสะดวกมากขึ้นพร้อมกับการเข้ามาของสินค้าจากประเทศจีนที่มีราคาถูกกว่า นอกจากนั้นนโยบาย Land Lock to Land Link นั้นไม่ได้หมายถึงแค่การเชื่อมทางถนนเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการหลั่งไหลเข้ามาของชาวจีนเพื่อหาช่องทางการทำการค้าขาย ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วไป ในลาวโดยเฉพาะแขวงทางภาคเหนือของลาวไม่ว่าจะเป็นบ่อแก้ว หลวงน้ำทา เขียวขวาง หรือแม้แต่ตัวนครหลวงเวียงจันทน์เอง

นอกจากนั้นเส้นทางที่สะดวกขึ้นทำให้ชาวค้าขายได้มีโอกาสในการมาซื้อสินค้าจากเวียงจันทน์ ในตอนที่ผู้ศึกษานั่งรถไปในแขวงไซยะบูลีนั้น ผู้ศึกษาสังเกตเห็นว่า ผู้ที่เดินทางส่วนใหญ่ นอกจากเป็นผู้ที่มามีติดต่อทำธุระที่เวียงจันทน์ แล้ว ยังมีนักศึกษาที่ไปกับเยี่ยมบ้าน อีกส่วนหนึ่งคือแม่ค้าที่มามีซื้อของที่เวียงจันทน์ นอกจากแม่ค้าจะมาจับจ่ายซื้อของถึงเวียงจันทน์เองแล้ว บางส่วนก็จะให้คนรู้จักฝากไปกับรถ ในครั้งหนึ่งที่ผู้ศึกษาได้กับมาพร้อมกับรถของคนจากบ้านน้ำปุย เจ้าของรถเล่าให้ผู้ศึกษาฟังว่ารายได้หลักส่วนหนึ่งของการเดินทางคือได้จากค่าขนส่งสินค้าจากเวียงจันทน์มาไซยะบูลี ซึ่งเป็นสินค้าอุปโภคบริโภคหลากหลายทั้งสินค้าจากไทยและสินค้าของลาวแต่สินค้าส่วนมากจะเป็นสินค้าราคาถูกส่วนสินค้าที่ฝากไปจากไซยะบูลีนั้นจะเป็นสินค้าประเภทเครื่องเรือนที่ทำจากโรงเรือนในไซยะบูลีที่ราคาถูกกว่า

สำหรับเมืองเพียงแล้วจุดสำคัญที่เป็นศูนย์กลางค้าขายโดยเฉพาะสำหรับชาวบ้านในฝ่ายน้ำตานมีอยู่สามจุดคือ เมืองเพียงเก่าซึ่งเคยเป็นที่ตั้งของเมืองเก่าดังนั้นเขตนี้จึงมีบ้านเรือนเยอะ โดยเฉพาะของคนที่มีฐานะดี บ้านนาซิงซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของบ้านต่งเนื่องจากบ้านนาซิงติดถนนใหญ่ และ เป็นจุดกลางที่ทางแยกจากบ้านต่งๆ มาเจอกัน และ บ้านน้ำปุยซึ่งเป็นเขตที่ตั้งเมืองใหม่ ซึ่งสินค้าที่นำมาขายนั้นไม่แตกต่างจากตลาดที่ไซยะบูลีเพราะสินค้าส่วนมากก็นำมาจากแขวงไซยะบูลี หรือบางครั้งก็นำมาจากไทยผ่านเมืองปากลาย

การที่เมืองเพียงเป็นเมืองผ่านระหว่างเมืองเหนือ และ เมืองใต้ เมืองเพียงจึงกลายเป็นเมืองผ่านของการขนส่งสินค้าจากเมืองเหนือ ใต้ และ จากเมืองใต้ไปยังแขวงอื่นอีกด้วย เมืองเพียงจึงมีคนภายนอกเข้ามาอย่างต่อเนื่อง เพราะการเข้ามาของสินค้านั้นไม่ได้มีแต่เพียงสินค้าเท่านั้นที่เข้า แต่หากยังหมายถึงการเข้ามาของคนผู้ที่ทำหน้าที่นำของมาขาย และ ขนส่งสินค้าด้วย สำหรับใน

แขวงไชยะบูลีนั้น รูปแบบของคนที่มาขายสินค้า ส่วนมากผู้ที่นำสินค้ามาขายจะมาเช่าบ้านเพื่อเปิดร้านขายของเลย นอกจากชาวจีนที่เข้ามาขายของอยู่ในเมืองแล้ว คนต่างชาติที่เข้ามาในลาวนั้นยังรวมถึงเจ้าของธุรกิจหลายอย่างในเมืองเพียง เช่น เจ้าของโรงเลื่อย ที่มีทั้งชาวไทย และ เวียดนาม นอกจากนั้นยังมีนักท่องเที่ยว ที่เข้ามาในเมืองเพียง ถึงแม้ว่าเมืองเพียงองจะไม่ใช่เมืองท่องเที่ยวหลัก แต่ การที่เมืองเพียงเป็นเมืองผ่านระหว่างจังหวัด เลย ของประเทศไทย ไปหลวงพระบางซึ่งเป็นเมืองท่องเที่ยวหลักของลาวนั้นก็ทำให้เมืองเพียง และ แขวงไชยะบูลีเองมีนักท่องเที่ยวเข้ามาอย่างมาขาดสาย

อาจกล่าวได้ว่า แขวงไชยะบูลีเป็นแขวงหนึ่งที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ซึ่งความเป็นจุดยุทธศาสตร์อาจจะเป็นสาเหตุให้การพัฒนาในจังหวัดนั้นเริ่มได้ช้า แต่การพัฒนาในช่วงหลังก็ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว ด้วยปัจจัยสำหรับหลายประการ เช่น โครงการพัฒนาการสร้างถนนเชื่อมโยง ไทย ลาว จีน และจัดการเรื่อง การใช้ทรัพยากรอันมีค่าของแขวงเองอย่างการค้าไม้ นอกจากนั้น ผลจากนโยบายส่วนกลางเช่น นโยบายที่มุ่งเน้นให้มีการผลิตเป็นสินค้า นโยบายมอบดินมอบป่า ก็มีผลต่อชีวิตและวิถีชีวิตของผู้คนไม่น้อย

3.4 บ้านห้วยนาและโครงการฝายน้ำตานบ้านห้วยนาเป็นหนึ่งในบ้านเป้าหมายของโครงการฝายน้ำตานซึ่งเป็นเป้าหมายของโครงการฝายน้ำตานหนึ่งและสอง บ้านห้วยนาเป็นหมู่บ้านที่ได้รับอิทธิพลของการพัฒนาจากรัฐ ตลาดและองค์กรพัฒนาเอกชน ลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งของบ้านนี้คือ รัฐได้เข้ามาจัดการย้ายชาวบ้านมาจากพื้นที่อื่นมารวมกับบ้านห้วยนาภายใต้เงื่อนไขของการอนุรักษ์ป่าไม้ และนโยบายมอบดินมอบป่า การอพยพย้ายผู้คนนั้นเกิดขึ้นในช่วงคาบเกี่ยวระหว่างโครงการที่หนึ่งและโครงการที่สอง ดังนั้น โครงการฝายน้ำตานจึงมีส่วนไปเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาวบ้านที่ย้ายเข้ามาใหม่ในช่วงโครงการที่สองนี้เองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้เนื่องจากโครงการฝายน้ำตานมีผลต่อการสร้างวิถีชีวิตและการดำรงชีพใหม่ของผู้คน เนื่องจากมันเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ โดยเฉพาะทรัพยากรน้ำ ตลอดจนผลประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้รับจากการทำกิจกรรมการพัฒนาของโครงการฯ

ในทางภูมิศาสตร์แล้ว ที่ตั้งของบ้านห้วยนาตั้งอยู่ห่างจากเทศบาลเมืองไชยะบูลีไปทางทิศใต้ประมาณ 50 กิโลเมตร ซึ่งใช้เวลาเดินทางประมาณหนึ่งชั่วโมง ด้วยรถส่วนตัว และใช้เวลาประมาณชั่วโมงครึ่งโดยรถโดยสารประจำทาง ซึ่งต้องลงที่ปากทางเข้าหมู่บ้านแล้วเดินต่ออีกประมาณ 15 นาที แต่ถ้าเป็นคนหมู่บ้านแล้วที่มีความคุ้นเคยกับเส้นทางแล้วจะใช้เวลาประมาณ 10 นาทีเท่านั้น ก่อนจะถึงบ้านห้วยนาจะต้องผ่านทางแยกเข้าบ้านหนองบัวทองก่อน เส้นทางนี้เป็นเส้นทางที่ผู้คนบ้านห้วยนาใช้ติดต่อกับโลกและตลาดภายนอก

พื้นที่โดยทั่วไปของหมู่บ้านจะเป็นที่ราบซึ่งเหมาะกับการทำนา ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านติดกับภูเขาที่สำคัญอยู่สามลูกได้แก่ ภู่งหมี่ ภูหินโง่นและภูจอมค้อง ภูเขาทั้ง 3 ภูนี้มีลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างกัน กล่าวคือภูหินโง่นและภูจอมค้องจะมีลักษณะเป็นป่าที่ทึบและมีความชื้นหนาแน่นและมีความหลากหลายทางชีวภาพของพืชและสัตว์มาก ภูเขาสองลูกสัมพันธ์กับชีวิตของชาวบ้านในฐานะแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญที่ชาวบ้านอาศัยหาในการหากิน รวมทั้งยังแหล่งกำเนิดของต้นน้ำสำคัญภายในหมู่บ้าน คือ “ห้วยห้วยนา” ส่วนภู่งหมี่นั้น จะเป็นลักษณะป่าอ่อน ผู้คนจึงมักจับจองสำหรับการทำไร่ ทางด้านตะวันออกเขตแดนติดกับบ้านหนองบัวชาย ทางทิศใต้ติดกับบ้านนาหลวง ซึ่งภายในหมู่บ้านยังมีเหมืองใหญ่ฝังงาและเหมืองย่อยผ่านหมู่บ้านที่เป็นแหล่งน้ำให้การผลิตให้กับชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภค

เมื่อเทียบกับบ้านหมู่บ้านข้างเคียง อย่างบ้านหนองบัวชายและบ้านนาหลวงแล้ว บ้านห้วยนาจะเป็นบ้านที่มีฐานะดีกว่าเล็กน้อย โดยสังเกตได้จากสภาพบ้านเรือน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะบ้านห้วยนามีการตั้งบ้านเรือนมาก่อน และเป็นหมู่บ้านที่มีประชากรจำนวน จำนวนประชากรที่มากกว่าหมู่บ้านข้างเคียงหมายถึงจำนวนสมาชิกของสมาคมผู้ใช้น้ำ ปัจจัยในการผลิตสำคัญ การมีจำนวนสมาชิกของสมาคมผู้ใช้น้ำมากหมายถึงการที่อิทธิพลในการกำหนดกรอบ กฎ กติกาของการใช้น้ำด้วย ซึ่งรองนายบ้านเป็นหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำที่คอยปกป้องผลประโยชน์ของการใช้น้ำของสมาชิกในหมู่บ้านตน

บ้านห้วยนามีจำนวนประชากรทั้งหมด 1,995 คน ซึ่งมีผู้หญิงอยู่ 998 คน จากครัวเรือนทั้งหมด 387 ครัวเรือน ประชากรในหมู่บ้านห้วยนาสามารถแบ่งออกได้เป็นสองส่วนคือส่วนที่อยู่ที่บ้านห้วยนาดั้งเดิม และส่วนที่มีการอพยพมาจากหมู่บ้านห้วยสิน 42 ครัวเรือน จากคำบอกเล่าของรองผู้ใหญ่บ้าน มีการแบ่งชนชั้นตามระดับฐานะของครัวเรือนในหมู่บ้าน โดยใช้เกณฑ์การวัดจากปริมาณข้าวที่มีพอเพียงสำหรับบริโภคทั้งปีหรือไม่ จำนวนครัวเรือนที่นับว่ายากจนคือบ้านที่มีข้าวไม่พอกินตลอดปี ซึ่งนับรวมได้ประมาณ 30 ครัวเรือน เกือบทั้งหมดเป็นครัวเรือนที่อพยพมาจากบ้านห้วยสิน

แต่จากการสำรวจครัวเรือน พบว่าหากจะแบ่งระดับชนชั้นของครัวเรือนจากเกณฑ์ของรายได้แล้ว พบว่ามีครัวเรือนที่มีรายได้ดีหรือมากกว่า 3,000,000 บาทต่อปีทั้งหมด 101 ครัวเรือน สำหรับครัวเรือนที่มีรายได้น้อยกว่า 1,000,000 บาทมี 36 ครัวเรือน ส่วนที่เหลือนั้นถือว่าฐานะปานกลางมี 250 ครัวเรือนที่มีรายได้ประมาณ ล้านกว่าถึงสามล้านบาทต่อปี

สำหรับประวัติการก่อตั้งบ้านห้วยนาตอนข้างสับสน จากแหล่งข้อมูล 2 แหล่งให้ประวัติศาสตร์ของการก่อตั้งชุมชนต่างกัน ในเอกสารสรุปงานมอบดินมอบป่าบ้านห้วยนา สำนักงาน

เกษตรกรรมเมืองเพ็ญ 1996 ระบุว่าบ้านห้วยนางตั้งขึ้นเมื่อปี 1600 แต่คำบอกเล่าของพ่อเฒ่าหมั่นหรือพ่อเฒ่าใหญ่ ซึ่งเป็นผู้ที่มีอายุมากที่สุดในบ้าน คือ อายุ 98 ปี (โดยพ่อเฒ่าได้จดวันเดือนปีไว้ในสมุดบันทึกส่วนตัวของพ่อเฒ่าเอง) และ แม่เฒ่าสาซึ่งเป็นเมียของพ่อเฒ่าซึ่งจะคอยเสริมในบางครั้งเมื่อพ่อเฒ่าถาม ทั้งสอง ได้เล่าให้ฟังว่าบ้านห้วยนางนั้น มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน ซึ่งพ่อเฒ่าเองได้รับเล่าว่ามีการก่อตั้งหมู่บ้านในปี ค.ศ. 1707 โดยมีสองสามีภรรยาซื้อแสนดินและนางบางได้พาประชาชน 16 ครอบครัวย้ายมาตั้งบ้านใหม่ซึ่งเป็นที่ตั้งบ้านห้วยนางในปัจจุบัน และเพราะที่ตั้งหมู่บ้านในปัจจุบันมีลักษณะทางกายภาพที่ดีคืออยู่ใกล้แหล่งน้ำที่เหมาะสมแก่การทำนา ชาวบ้านจึงเริ่มขุดนาแล้วตั้งชื่อบ้านว่าบ้านห้วยนางและน้ำที่เป็นแหล่งกำเนิดน้ำที่สนองให้แก่การทำนาของชาวบ้านในช่วงนั้น ชาวบ้านได้ให้ชื่อว่า “ห้วยห้วยนาง” และได้ตั้งบ้านอยู่ที่แห่งนี้อีกเรื่อยมา และ ในระยะเวลาใกล้เคียงกันนั้น หมู่บ้านอื่นๆ ก็ได้เริ่มตั้งขึ้นด้วย โดยหมู่บ้านใกล้เคียงที่ถือว่าเป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่เหมือนกันคือบ้านนาบวมและบ้านนาหลวงที่อยู่ใกล้กับหมู่บ้าน ในส่วนเรื่องราวของการก่อตั้งหมู่บ้านในเอกสารของเมืองไม่แตกต่างกันมากนักซึ่งก็ไม่น่าแปลกเพราะทุกคนที่ต้องการรู้เรื่องราวประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านจะเข้าหาพ่อเฒ่าเหมือนกัน แต่ปีที่แตกต่างกันนั้นน่าจะเป็นการบันทึกที่ผิดพลาด

ในแง่ของประชากร จำนวนและองค์ประกอบของประชากรในหมู่บ้านในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากรัฐเข้ามาจัดการอพยพเคลื่อนย้ายผู้คนในนามของการพัฒนาผ่านการใช้นโยบายมอบดินมอบป่า และนโยบายยุติการทำไร่เลื่อนลอย ในช่วงสิบกว่าปีมานี้ รัฐได้อพยพย้ายผู้คน ตามนโยบายของรัฐระหว่างต้นคริสต์ทศวรรษ 1990 รัฐบาลได้กำหนดให้แขวงไซยะบูลีเป็นแขวงแรกที่ได้มีการเริ่มใช้ นโยบายมอบดินมอบป่าและยุติการทำไร่เลื่อนลอย โดยมีการอพยพผู้คนจากพื้นที่ป่า (ภูเขาสูง) ลงมายังพื้นราบ ด้วยลักษณะทางกายภาพของเมืองเพ็ญที่เป็นพื้นราบ ทำให้ถูกรัฐมองว่าเป็นเป้าหมายของการปฏิบัตินโยบายดังกล่าว โดยการดำเนินนโยบายของเมืองคือการย้ายชาวบ้านที่อยู่ในเขตป่าแหล่งน้ำและมีอาชีพทำไร่เลื่อนลอยลงมาอยู่กับชาวบ้านที่อยู่ในที่ราบและจัดสรรที่ทำกินให้โดยเรียกว่าเป็น “การจัดสรรอาชีพคงที่” ให้ชาวบ้านหนึ่งในจำนวนหลายหมู่บ้านคือ บ้านห้วยสิน ที่ชาวบ้านถูกย้ายลงมาอยู่รวมกับคนบ้านห้วยนาง

โดยจะย้ายมาใน 2 ช่วงที่มีการย้ายลงมาคือระยะแรกย้ายมาในปี ค.ศ. 1991 และช่วงที่สอง คือปี 1993 และย้ายมาหมด (ในส่วนของทะเบียนบ้าน) ในปี ค.ศ. 1996 (เมืองเพ็ญ: 1996) แต่ว่าชาวบ้านจะยอมจำนนตามนโยบายของรัฐ ในช่วงแรกนั้น ชาวบ้านบางกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มที่มีที่ทำกินและสัตว์เลี้ยงจำนวนมากขัดขึ้นโดยไม่ยอมลงมายังที่ดินใหม่ อีกทั้งยังพบด้วยว่าผู้คนที่ย้ายลงมาก่อนเป็นกลุ่มแรกนั้น เป็นกลุ่มคนที่ยากจนและไร้อำนาจต่อรอง ส่วนคนกลุ่มที่มาหลังจากนั้น

ส่วนมากจะลงมาในระยะหลังที่พร้อมมากกว่าและมีการซื้อที่ทำกินทำกินเพิ่มจากที่ตัวเองได้รับการจัดสรรให้

ระยะเวลาที่มีการย้ายชาวบ้านนี้เป็นช่วงเดียวกับโครงการฝายน้ำตาดหนึ่งและโครงการฝายน้ำตาดได้ไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มคนเหล่านี้ในแง่ของการเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญและเป็นแหล่งน้ำสำหรับการบริโภคของชาวบ้าน แต่จากมุมมองขององค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศที่เป็นผู้ให้การสนับสนุนทางการเงินและเทคนิคแก่โครงการฝายน้ำตาด กลับระบุอย่างชัดเจนว่า การย้ายกลุ่มคนเหล่านี้ ทำไปโดยไม่ได้ปรึกษากับโครงการ (UNDP/UNCDF) ดังนั้นการย้ายมาอยู่ในบ้านห้วยนาจึงไม่เกี่ยวข้องกับโครงการฯ โดยตรง หากแต่รัฐใช้ประโยชน์จากโครงการฯ โดยการชวนเชื่อชาวบ้านว่ามีโครงการฝายน้ำตาดเป็นหลักประกันในการดำรงชีวิตของผู้คน แต่คงไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าฝายน้ำตาดมีส่วนสำคัญที่ทำให้คนตัดสินใจย้ายหรือไม่ย้ายลงมาที่ห้วยนา

ในบทวิเคราะห์ “Aid or Abetting? Internal Resettlement and international Aid Agencies in the Lao PDR” Ian G Baird และ Bruce Shoemaker (2005) ได้วิเคราะห์ไว้ว่า ผลกระทบขององค์กรพัฒนาต่างประเทศที่ทำงานในลาวต่างมีส่วนในการช่วยเหลือโครงการหรือทำให้เกิดโครงการย้ายที่ของชาวบ้านในระดับใดระดับหนึ่งไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม ซึ่งการเมืองว่าด้วยเรื่องการอพยพเคลื่อนย้ายผู้คนที่สร้างความขัดแย้งระหว่างรัฐและองค์กรพัฒนาต่างประเทศก็มีปรากฏให้เห็น เช่น กรณีของฝายน้ำตาดที่องค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่พยายามปกป้องตัวเองโดยการประกาศว่าไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบายการย้ายผู้คนของรัฐ

ในเบื้องต้นที่มีการอพยพผู้คนมาจากบ้านห้วยสินมาอยู่ที่บ้านห้วยนานั้น รัฐได้จัดที่ดินสำหรับปลูกบ้านและทำกินให้โดยครอบครัวหนึ่งจะได้ที่ดินตั้งแต่ 0.30–0.60 เฮกเตอร์ แต่ที่ดินที่ได้ชาวบ้านบอกว่าเป็นที่ดินที่ไม่มีคุณภาพพอที่จะปลูกข้าว ดังนั้นถึงแม้ว่าจะมีการย้ายชาวบ้านมาอยู่ในบ้านห้วยนาแล้วแต่ส่วนมากชาวบ้านจะมาเพียงแค่ปลูกบ้านไว้ในแบบที่ทางการเรียกว่าเป็นบ้านเรือนแบบ “ชั่วคราว” หมายถึงบ้านที่มีฝาเป็นไม้ไผ่และมุงด้วยหญ้าคา หรือใบตาลเท่านั้นโดยผู้คนส่วนมากนั้น ยังคงกลับไปใช้ชีวิตที่บริเวณหมู่บ้านเดิมของตัวเองอยู่ นานๆ ถึงจะลงมามีบ้านตัวเองสักครั้ง ถ้าหากเจ้าหน้าที่รัฐหรือเจ้าหน้าที่ของโครงการต้องการคุยธุระด้วยต้องนัดก่อนล่วงหน้าหลายวันโดยต้องบอกคนที่ลง และผ่าน “ลุงพัฒน์” หรือ “พ่อเฒ่าใหญ่” ที่ชาวบ้านห้วยสินให้ความนับถือและเป็นนายบ้านเก่าของบ้านห้วยสิน ซึ่งชาวบ้านลงมาได้เฉพาะวัน 8 ค่ำและ 15 ค่ำซึ่งเป็นวันที่ชาวบ้านไม่ทำงานกันเท่านั้น การที่ต้องเที่ยวไปเที่ยวมาระหว่างบ้านที่มาปลูกใหม่และบ้านเดิมซึ่งมีที่ไร่และสวนเมียงรวมทั้งสัตว์เลี้ยงที่ต้องดูแลนี้เอง ทำให้การย้ายคนห้วยสินลงมาอยู่ข้างล่างแทนที่จะเป็นการทำให้ชีวิตของชาวบ้านดีขึ้นกับทำให้ชีวิตของชาวบ้านลำบากมากขึ้น

โดยเฉพาะกลุ่มผู้หญิงที่ต้องเที่ยวไปเที่ยวมาระหว่างบ้านเก่าและบ้านใหม่ เพื่อเอาเมี่ยงมาขายที่หมู่บ้าน และเพื่อซื้อของขึ้นไปใช้ในบ้านเก่าเพื่อหุงหาอาหารและจัดการเรื่องการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน ก่อนหน้าที่ชาวบ้านจะถูกย้ายมานั้น แบบแผนการแลกเปลี่ยนสินค้านั้น จะขึ้นไปในลักษณะที่ผู้หญิงที่ต้องมีหน้าที่รับผิดชอบจัดการเรื่องเครื่องอุปโภคบริโภคในบ้านไม่ต้องเดินทางมาเพื่อซื้อของจากตลาดในเมือง แต่พ่อค้า/แม่ค้าจากในเมืองจะนำสินค้าอย่าง พริก เกลือ ปลายี่งอ ขึ้นไปขายแลกกับเมี่ยง แต่เมื่อชาวบ้านถูกย้ายมาข้างล่าง ผู้หญิงต้องแบกภาระเพิ่มเติมในการไปซื้อของที่บ้านใหม่ แต่เมื่อสินค้านั้นอยู่ที่หมู่บ้านเก่ามาแลกกับสินค้าที่จากข้างล่าง นอกจากนั้นการที่ผู้หญิงต้องเดินทางขึ้นลงระหว่างบ้านและใหม่ทำให้ผู้หญิงที่มีหน้าที่ในการหาอาหารให้ครอบครัวต้องเสียเวลาในการหาอาหารให้กับครอบครัวอีกด้วย

ในช่วงที่ผู้ศึกษาได้ลงไปศึกษาข้อมูลช่วงที่สอง ในบริเวณย้อมบ้านของคนห้วยสินยังคงมีบ้านที่เป็นลักษณะที่เรียกว่าบ้านแบบชั่วคราวอยู่ประมาณ 10 กว่าหลังคาเรือนแต่หลายครอบครัวก็ได้มีการปรับปรุงบ้านให้เป็นบ้าน “แบบถาวร” แล้ว คือมีการสร้างบ้านที่มีฝาและเสาบ้านที่เป็นไม้หรือเป็นซีเมนต์และมีหลังคาเป็นสังกะสีหรือมุงกระเบื้อง แต่สำหรับผู้คนห้วยสิน วิธีการดำรงชีวิตยังคงผูกพันกับพื้นที่เดิมอยู่มาก พบว่าหลายครัวเรือนยังคงเข้าไปใช้ประโยชน์จากแม่น้ำสวนเมี่ยงและไร่ที่ถูกกำหนดให้เป็นเขตป่า จะต่างกันจากระบบการผลิตเดิมตรงที่ว่าการเดินทางเข้าไปในพื้นที่สวนเมี่ยงจะไม่เข้าไปค้างคืนอยู่นานเหมือนแต่ก่อน การเปลี่ยนแปลงการจัดการเรื่องทรัพยากรโดยที่รัฐเข้ามากำหนดสิทธิที่ดินใหม่ ซึ่งทำให้มีการปรับวิธีการผลิตใหม่นี้ ยังมีผลกระทบต่อการแบ่งงานกันทำใหม่ด้วย กล่าวคือ ผู้ชายจะเป็นผู้ที่ต้องเข้าไปเฝ้าสวนเมี่ยงในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวครั้งละประมาณ 3-4 วันหรือหนึ่งอาทิตย์ ส่วนผู้หญิงและเด็กจะไปเข้าเียนกลับ แต่ก็ยังมีประมาณ 5-6 ครอบครัวที่ยังมีบางส่วนปล่อยบ้านร้างไว้ และไปอยู่ในไร่หรือสวนเมี่ยงของเหมือนเมื่อก่อน

ส่วนในด้านของการติดต่อกับทางการ แม้ไม่ต้องติดต่อผ่าน “ลุงพัฒน์” เพราะทางการได้แต่งตั้งหัวหน้าหน่วยซึ่งเป็นคนห้วยสินแต่ก็ต้องขึ้นตรงกับนายบ้าน ซึ่งการตั้งหัวหน้าหน่วยใหม่ของรัฐ ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์และโครงสร้างทางการเมืองภายในกลุ่มครัวเรือนที่อพยพมาจากบ้านห้วยสินอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดคือ ในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมนั้นผู้คนยังให้ความสำคัญกับคนในเครือญาติกันเองและเพื่อนบ้านที่มาจากบ้านห้วยสินด้วยกันเอง ส่วนลุงพัฒน์เองก็จะเป็นคนที่ให้ความนับถือในฐานะที่เป็นผู้อาวุโสของกลุ่มคนบ้านห้วยสิน แต่บทบาทของลุงพัฒน์ก็ลดลงมาก เนื่องจากรัฐไม่ได้ให้ความสำคัญและด้วยวิถีชีวิตการทำมาหากินของลุงพัฒน์เอง ทำให้ลุงพัฒน์ไม่ค่อยได้อยู่ในหมู่บ้าน แต่จะออกไปหมู่บ้านอื่นเป็นเวลานาน ส่วนชาวบ้านเองก็ยังคงมีความเป็นบ้านห้วยสินผ่านวิธีการดำรงชีวิตและรูปแบบการผลิตเป็นลักษณะของคน

เรียกตัวเองถึงแม้ว่าจะมีบางส่วนที่รับเอาที่แบบแผนการดำรงชีวิตแบบบ้านห้วยนาเข้ามา เช่นการทำนา แต่พวกเขายังเรียกตัวเองและถูกเรียกว่า “ไทยบ้านห้วยสิน” อยู่

ในด้านชาติพันธุ์ของคนห้วยสินนั้น ยังไม่มีความชัดเจนว่ากลุ่มคนดังกล่าวเป็นชาติพันธุ์ไหนเนื่องจากว่าในเอกสารทางการจะมองกลุ่มคนเหล่านี้ว่าเป็นกลุ่มคน “ลาวใหม่” หรือ “ลาวกลาง” ซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มของ “ลาวเทิง” เช่นในรายงานของสหพันธ์แม่หญิงเมืองที่ระบุว่า

“ในงานหัตถกรรมได้ส่งเสริมให้อ้อยน่องยิงเสียดกิจกรรมหัตถกรรมเพื่อเป็นรายได้เสริมที่มั่นคงกว่าหมู่มั่นการต่ำสุดของเผ่าลาวใหม่บ้านห้วยนา”

(สหพันธ์แม่ยิง, 2000)

ในส่วนของเอกสาร โครงการสองเองก็ได้ระบุไว้ว่ากลุ่มคนเหล่านี้เป็นกลุ่มของ ลาวเทิง

“จำนวนครัวเรือนที่มีปัญหาด้านการขาดข้าว เนื่องจากจากขาดที่ดินทำเกษตรกรรมมีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ในเขตน้่าน โดยเฉพาะบ้านที่มีการย้ายคนลงมาใหม่ซึ่งเป็นลาวเทิงที่บ้านห้วยนา”

(UNDP/UNCDF 1998)

แต่หากสอบถามกับชาวบ้านห้วยสินเองแล้ว พวกเขาจะบอกว่าพวกเขาคือลาวกลุ่มเหมือนกันกับคนบ้านห้วยนา โดยมีความเป็นมาแต่ดั้งเดิมก็เป็นคนพื้นที่ราบ แต่ด้วยความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์บางอย่างที่พวกเขาต้องตั้งรกรากที่ภูเขา ชาวบ้านห้วยสินนั้นโดยพื้นเพเดิมแล้วเป็นคนพื้นเพมาจากเวียงจันทน์โดยบางคนบอกว่าบรรพชนของพวกเขาสามารถสืบไปได้ตั้งแต่สมัย “เจ้าฟ้ารุ่ง” ผู้ก่อตั้งอาณาจักรล้านช้าง แต่บ้านเดิมอยู่ที่ไหนไม่สามารถระบุได้แน่ชัด ต่อมาในช่วงที่เกิดสงครามระหว่างล้านช้างกับสยามนั้น ได้ถูกรบกับฝ่ายของเจ้าอนุวงศ์เมื่อสงครามสิ้นสุดลงเมืองเวียงจันทน์หรือเมือง “ไผ่ล้อม” แตก ชาวบ้านได้หนีมาจากเวียงจันทน์และได้มาลงหลักปักฐานอยู่บริเวณนี้ โดยได้สร้างวัดอยู่ใกล้แม่น้ำและเชิญพระมาจำวัดอยู่ และตั้งชื่อบ้านห้วยสินซึ่งหมายถึงบ้านที่ได้รับศีลรับพร

ในช่วงอาณานิคม หมู่บ้านห้วยสินได้ร่วมต่อสู้กับฝรั่งเศสและอเมริกาและได้มีการย้ายหมู่บ้านหลายครั้ง โดยแต่ละครั้งจะย้ายไปตามแคมห้วยสินตลอดและวัดได้ถูกปล่อยร้างไปโดยไม่ได้มีการสร้างใหม่ ในปัจจุบันถ้าเราเดินทางเข้าไปในเขตป่าตามแคมน้ำห้วยสินจะพบร่องรอยของบ้านเก่าบ้านห้วยสินอยู่สองสามแห่ง

จากการสอบถามกับชาวบ้านทั้งจากตัวทุ่งพัฒนาและคนอื่นๆ ทั้งผู้ หญิงผู้ชายที่เคยอยู่บ้าน ห้วยสินเดิม ต่างยืนยันว่าพวกเขานั้น ไม่ใช่ ลาวใหม่ ลาวกลางหรือ ลาวเทิงอย่างแน่นอน เพราะ ภาษาที่ใช้นั้น เป็นภาษาเดียวกับลาวลุ่มและแตกต่างกับลาวใหม่หรือลาวกลาง ที่มีคนบอกว่าพวก เขาเป็นอย่างขึ้นเชิงพวกเขาไม่สามารถเข้าใจภาษาเหล่านั้นได้

ถึงแม้ว่าไม่มีการศึกษาอย่างจริงจังเกี่ยวกับชาติพันธุ์ของกลุ่มคนบ้านห้วยสิน แต่ผู้ศึกษา เองขอเลือกที่จะเชื่อคำบอกเล่าของเจ้าของเรื่องซึ่งคือชาวบ้านห้วยสินเอง การที่ชาวบ้านถูกเรียกว่า เป็นคน “ลาวเทิง” น่าจะมาจากการที่ชาวบ้านเคยใช้ชีวิตอยู่ตามสันเขาและยังมีอาชีพปลูกสวนเมือง ซึ่งเป็นวิถีชีวิตคล้ายคนลาวเทิง ดังนั้นจึงถูกมองว่าเป็น “ลาวเทิง” สาเหตุอีกประการหนึ่งคือ น่าจะ คือการที่รัฐสร้างความชอบธรรมที่จะบอกว่ากลุ่มลาวเทิงมีวิถีชีวิตอย่างหนึ่งที่ไม่เหมาะสมเพราะ เป็นผู้ทำลายธรรมชาติ และสมควรที่จะอพยพย้ายผู้คนเหล่านั้น อย่างไรก็ตามไม่ว่าชาติพันธุ์ที่ แท้จริงของชาวบ้านห้วยสินจะเป็นอะไรก็ตาม การย้ายมาของชาวบ้านครั้งนี้อยู่บนฐานอคติทางชาติ พันธุ์ ที่ถูกมองว่าเป็นคนที่มีชาติพันธุ์ต่างกันไม่ใช่คนพวกเดียวกัน และเป็นกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตแบบ ดังเดิมนั้นเป็นความ “ล้าหลัง” และ อุปสรรคของการพัฒนา และจากที่กล่าวมาแล้ว ทำให้เห็นด้วย ว่า การแบกรับผลกระทบทางลบของการอพยพย้ายถิ่นที่เกิดขึ้นจากนโยบายของรัฐนั้น ไม่ได้ถูก กระจายอย่างเท่าเทียม ผู้หญิงในฐานะที่ต้องแบกรับบทบาทหน้าที่ในครอบครัวในฐานะผู้ดูแล สวัสดิการในครัวเรือนกลับเป็นผู้ที่ต้องแบกรับภาระการทำงานมากชั่วโมงขึ้นเพื่อดำรงระดับ สวัสดิการที่ผู้คนในครัวเรือนเคยได้รับ

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนในบ้านห้วยนา

ระบบการปกครองอย่างเป็นทางการสำหรับบ้านห้วยนาคือระบบการปกครองบ้านตาม แบบที่รัฐกำหนด คือในหมู่บ้านจะมีคณะนายบ้านซึ่งมีประกอบไปด้วยผู้บริหารสามคน คือ ประธานบ้านที่ทำหน้าที่ทั่วไป รองนายบ้านสองคน ซึ่งคนหนึ่งจะดูแลเรื่องเศรษฐกิจส่วนอีกคน ดูแลเรื่องทางวัฒนธรรมภายในบ้าน นอกจากรองทั้งคนสองนั้น ยังมีหัวหน้าหน่วยที่ช่วยดูแลในเขต ของตน ซึ่งในบ้านห้วยนาได้แบ่งเป็น ทั้งหมด 20 หน่วย อีกทั้งยังมีหน่วยงานที่เป็นเป็นเครือข่ายของ องค์การระดับชาติที่ทางการเรียกว่า “องค์การจัดตั้งมหาชน” ได้แก่ แนวโสมบ้าน ชาวหนุ่มบ้าน สหพันธ์แม่หญิงลาว หน่วยพรรคประจำหมู่บ้าน นอกจากนี้ ยังมีคณะที่รับผิดชอบงานเฉพาะของ บ้านในด้านต่างเช่น ป.ก.ส. (ป้องกันความสงบ) ที่ทำหน้าที่เหมือนเป็นตำรวจบ้าน คอยสอดส่อง ดูแลความสงบภายในหมู่บ้าน ป่าไม้บ้านมีหน้าที่ดูแลเรื่องการคุ้มครองป่าไม้ในส่วนที่หมู่บ้าน รับผิดชอบตามระเบียบของเมืองที่วางออกรวมทั้งในการทำไร่ของชาวบ้านและออกหนังสืออนุญาต ในการทำไร่ของชาวบ้านอีกด้วย หัวหน้าเศรษฐกิจอุตสาหกรรมบ้าน นอกจากนั้น ยังมีพรรคของ

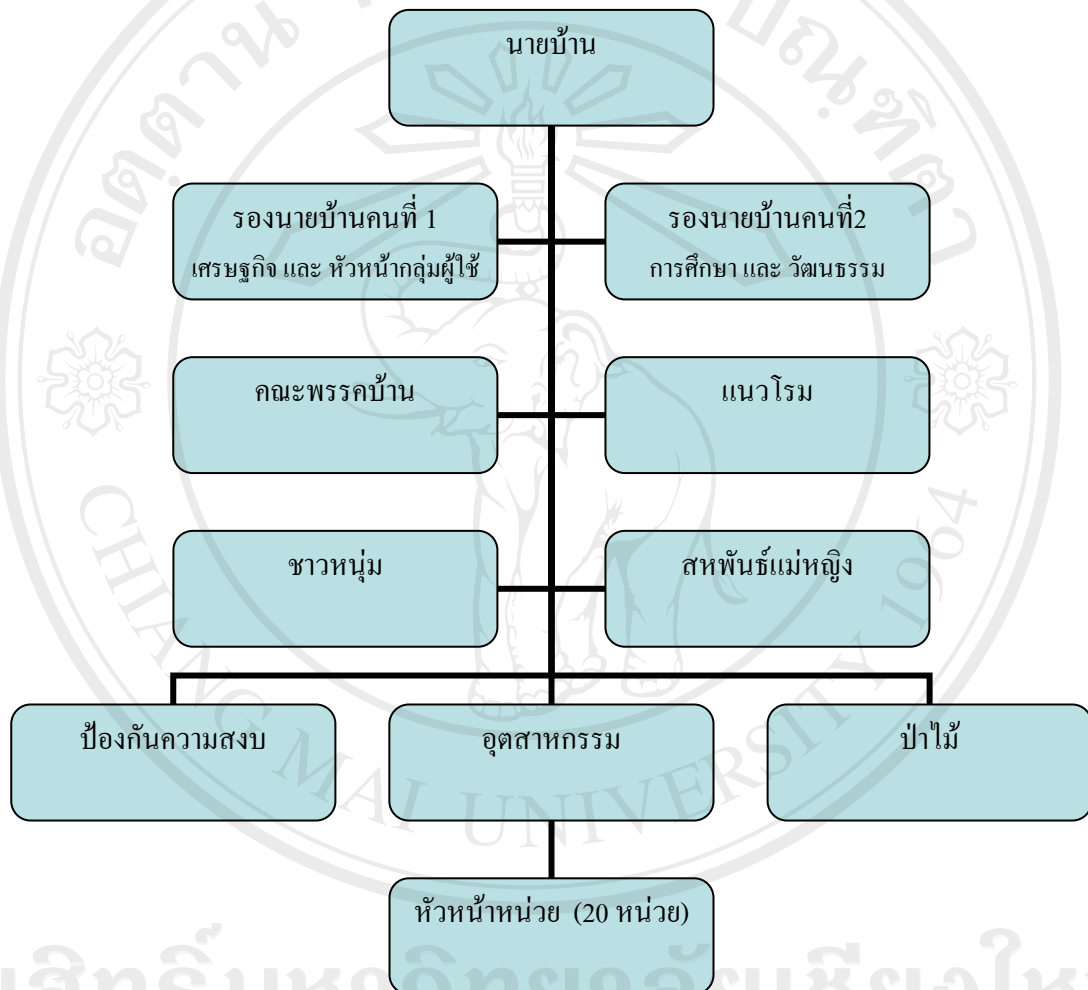
บ้านจะมีตำแหน่งในคณะจัดตั้งบ้านต่างดังที่กล่าวมาแล้วอีกด้วย (โปรดดูแผนภูมิข้างล่าง) โดยทั่วไปแล้วในระบบการปกครองของลาวตำแหน่งนายบ้านนั้น จะเป็นการเลือกตั้งของชาวบ้าน แต่ผู้ที่ได้รับเลือกนั้น เป็นผู้ผ่านการคัดเลือกมาจากเมืองแล้ว โดยจะเลือกผู้ที่มีการศึกษาพอสมควรเพราะต้องติดต่อกับทางราชการรวมทั้งเป็นแขนขาของเมือง ส่วนตำแหน่งอื่นๆ เช่นหัวหน้าหน่วยหรือผู้รับผิดชอบงานเฉพาะต่างๆ นั้นคณะบ้าน (โดยความเห็นชอบและบางทีอาจมีการแนะนำจากทางเมือง) เป็นผู้เลือก ส่วนในตำแหน่งของส่วนที่เป็นองค์กรที่เรียกว่าองค์กรจัดตั้งมหาชนต่างๆ นั้นจะเป็นหน่วยของเมืองเข้ามาดูแลผ่านการประชุมประจำปีของหน่วย ในการจัดตั้งลักษณะนี้ เป็นการจัดตั้งที่มีขึ้นเมื่อลาวเปลี่ยนการปกครองนี้เอง ซึ่งนายบ้านถือว่าเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด แต่ก่อนจะมีแค่นายบ้านที่ดูแลเรื่องในหมู่บ้านทั้งหมดซึ่งผู้ที่เคยเป็นนายบ้านสมัยก่อนบางคนยังทำงานในตำแหน่งสำคัญของคณะแนวโรมบ้าน หรือบางคนก็ไม่ได้ทำแล้วอย่างเช่น พ่อเผ่าหมื่นที่ชาวบ้านยังให้นับถือในฐานะเป็นผู้อาวุโสที่มีบทบาทในการทำพิธีทางศาสนา แต่เมื่อชาวบ้านมีปัญหาทั้งในเรื่องของการขัดแย้งกัน หรือปัญหาเกี่ยวกับทางการผู้คนมักจะไปปรึกษานายบ้านมากกว่า แต่ก็มีบางครั้งที่จะไปปรึกษาคนที่ค่อนข้างมีความรู้ หรือเคยมีประสบการณ์ติดต่อกับทางราชการ สำหรับคนบ้านห้วยสินนั้น ก็จะให้ความสำคัญกับผู้ที่เคยเป็นนายบ้านเมื่อตอนอยู่บ้านห้วยสินเก่า หรือหัวหน้าหน่วยซึ่งเป็นเขตที่ชาวบ้านห้วยสินสร้างบ้านเรือนอยู่ในตอนนี้ อาจกล่าวได้ว่า การจัดความสัมพันธ์ของผู้คนนั้น เปลี่ยนแปลงไปเมื่อรัฐเข้ามาใช้การปกครองแบบใหม่กับหมู่บ้านตลอดจนนโยบายของรัฐเช่น การอพยพย้ายผู้คนจากห้วยสินมาอยู่ที่ห้วยนา ทำให้มีการต้องปรับความสัมพันธ์ทั้งในกลุ่มของครัวเรือนในบ้านห้วยสินเอง และการปรับความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนจากบ้านห้วยสินและบ้านห้วยนา

ความขัดแย้งของผู้ที่อยู่เก่า และ ผู้ที่มาอยู่ใหม่

ถึงแม้ว่าชาวห้วยสินจะถูกย้ายมาอยู่ในบ้านห้วยนาเป็นกว่าสิบปีแล้ว และบางคนก็ได้แต่งงานกับชาวบ้านห้วยนาที่อยู่มาแต่ดั้งเดิมก็ตาม แต่ในระดับผู้คนเองทั้งคนจากบ้านห้วยนาและคนจากบ้านห้วยสินเองยังไม่ได้นับคนอีกกลุ่มหนึ่งว่าเป็นพวกเดียวกับตนอย่างสนิทใจ หรือแม้แต่คนภายนอกหรือคนของรัฐเมื่อกล่าวถึงบ้านห้วยนา จะกล่าวถึงสองกลุ่ม กลุ่มแรกคือ กลุ่มคนที่อยู่บ้านห้วยนามาก่อน ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้จะถูกเรียกโดยไทยห้วยสิน และ คนอื่นๆ “ไทบ้านใหญ่” “ไทบ้านห้วยนา” “คนบ้านเดิม” ส่วนกลุ่มที่ย้ายมาจากบ้านห้วยสินนั้นจะถูกเรียกว่า “ไทบ้านห้วยสิน” ตามชื่อเดิมของบ้านย้ายมา หรือบางทีก็เรียกว่า “ไทบ้านเหนือ” ตามตำแหน่งการตั้งบ้านเรือนในหมู่บ้าน นอกจากนั้น กลุ่มคนที่ย้ายมาจากบ้านห้วยนายังอาจถูกเรียกว่า “ไทป่าแหลบ” ซึ่งเป็นการเรียกในความหมายที่มีลักษณะดูถูกว่าเป็นกลุ่มคนดังกล่าวเป็นพวกที่ล่าหลังชอบอยู่ตามป่าตามเขา เพราะ

คนบ้านห้วยนา มักจะมองผู้ที่มาอยู่หลังว่า เป็นพวกที่ยากจนกว่า และ เป็นพวกที่ล่าหลังที่เข้ามาอาศัย อยู่กับพวกเขาและยังมองว่าพวกเขาเป็นชาติพันธุ์อื่นดังที่กล่าวมาแล้ว

แผนภาพแสดงโครงสร้างการปกครองในหมู่บ้าน

ในขณะที่เดียวกันชาวบ้านห้วยสินเองก็ยังรู้สึกว่ไทยบ้านห้วยน่านั้นรังเกียจกลุ่มคนของตัวเอง และ ทางการจัดตั้งบ้านยังไม่ให้ความสนใจกับตัวเองมากเท่าที่ควร ซึ่งการมองอย่างนี้ส่วนมากมักจะเป็นการมองจากมุมมองของผู้ชายที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการจัดตั้งบ้าน เช่น ในการจัดตั้งบ้านมักจะว่าชาวบ้านห้วยสินไปตัดไม้ในขณะที่ชาวบ้านห้วยสินเองมักจะมองว่าการพิจารณาในการอนุมัติให้ใช้ไม้ของบ้านชาวบ้านห้วยสินมักไม่ได้รับการพิจารณาทั้งที่การขออนุญาตแต่ละ

ครั้ง ขอบในจำนวนที่น้อยกว่า ความเป็นอคติทางชาติพันธุ์นี้และการกำหนดการปกครองใหม่ของรัฐ ส่งผลต่อการควบคุมการเข้าถึงทรัพยากรของกลุ่มคนต่างกัน

ในขณะที่กลุ่มผู้หญิงเองจะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันมากกว่า เช่น การไปหาของป่าด้วยกันซึ่งเป็นกิจกรรมที่สามารถทำได้ด้วยกันเป็นกลุ่มใหญ่

เช่นคำบอกเล่าของกรณีศึกษาที่เป็นชาวบ้านห้วยสินเมื่อถามถึงสภาพเมื่อตอนที่ย้ายลงมาอยู่ใหม่

ผู้ศึกษา: ตอนที่ย้ายมาใหม่นั้นมีความหนักใจแนวโคบ่อ

ผู้หญิงบ้านห้วยสิน: ก็หนักใจในการไปหาอยู่หากินบ่ออยู่จะไปชอกไปหาทางใด

ผู้ศึกษา: แล้วตอนนั้นเฮ็ดแนวโค

ผู้หญิงบ้านห้วยสิน: จะมีหมู่พาไปสื่อนไปหา ตามทุ่งไธ่ทุ่งนา ตามกองเหมือง

หมู่ผู้ศึกษา: ไทห้วยสินที่ลงมาก่อนหา

ผู้หญิงบ้านห้วยสิน: จะมีทั้งไทห้วยสินไทบ้านใหญ่ไปนำกันหั่นแล้ว

ในสายตาของผู้บริหารในระดับเมืองมองว่าบ้านห้วยนาเป็นบ้านที่มีปัญหาด้านการปกครองมากที่สุดบ้านหนึ่งในเมืองสาเหตุเนื่องจาก “ชาวบ้านไม่เชื่อฟัง” ทั้งในเรื่องของการไม่ทำตามแผนการผลิต เช่น ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือกับทางสมาคม หรือเรื่องของการชอบทำผิดทำผิดกฎหมาย เช่น การลักลอบตัดไม้ การค้ายาเสพติด รวมไปถึงการชอบไปทำไร่ซึ่งมักจะถูกรมองว่าเป็นพวกคนห้วยสิน นอกจากนั้นเมืองยังมองว่าสาเหตุที่บ้านห้วยนามีปัญหาหลายขนาดนี้ นอกจากจะเป็นเพราะจำนวนประชากรที่มากแล้วยังเป็นเพราะคณะบ้าน “ไม่เข้มแข็ง” เพราะไม่สามารถควบคุมคนในบ้านได้และไม่มีความสามัคคีจึงต้องมีกิจกรรมทางการที่เรียกว่า “การลงปรับปรุงการจัดตั้งบ้าน” แต่การต่อต้าน หรือการที่ “ชาวบ้านไม่เชื่อฟัง” น่าจะเป็นรูปแบบหนึ่งของการต่อต้านต่ออำนาจและอิทธิพลที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้านในชื่อของ “การพัฒนา” ของทั้งรัฐและองค์กรพัฒนาระหว่างประเทศก็เป็นได้

หลายครั้งในช่วงที่ตัวผู้ศึกษาได้ลงไปเก็บข้อมูลทั้งในส่วนของการปรับปรุงคณะปกครองบ้านหลายครั้งและสุดท้ายก็ได้มีการเปลี่ยนตำแหน่งบางตำแหน่งในคณะนายบ้านแม้ชาวบ้านหลายคนรวมทั้งที่คนจากเมืองเองจะมองว่าประธานนายบ้านคนที่หนึ่งมีปัญหาในเรื่องการทำงานทั้งรองนายบ้านทั้งสองที่มองว่าประธานบ้านไม่ค่อยทำงานชอบยกภาระทั้งหมดให้รองทั้งสองหรือแม้แต่เจ้าหน้าที่ในเมืองเองที่มองว่านายบ้านชอบทำผิดระเบียบบ้านเสียเองเช่นการลักลอบตัดไม้แต่เมื่อมีการ “ปรับปรุง” คณะปกครองใหม่ กลับเป็นรองนายบ้านที่ถูกเปลี่ยนออกไปและเป็น

นายบ้านคนแรกที่ยังมีตำแหน่งอยู่ ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเพราะหัวหน้าหน่วยส่วนมาก ยังเห็นว่านายบ้าน และ ชาวบ้านบางกลุ่มยังทำงานได้ดีอยู่และควรให้โอกาสนายบ้านคนปัจจุบันปรับปรุงตัวเอง

หากจะมองจากข้อกล่าวหาที่ทางเมืองบอกว่าชาวบ้านไม่เชื่อฟังนั้นหลายอย่างที่ทำไปนั้นถ้าไม่รวมเรื่องการค้ายาเสพติด กิจกรรมที่ชาวบ้านทำและเป็นการผิดระเบียบของบ้านนั้นล้วนแต่เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตแบบดั้งเดิมของชาวบ้านเช่นการตัดไม้ที่จำเป็นต่อการปลูกสร้างเรือน หรือการทำไร่ การที่หัวหน้าหน่วยส่วนหนึ่งยังให้การสนับสนุนนายบ้านแม่ทางเมืองเองจะมองว่านายบ้านคนนี้ ทำงานไม่ได้ดีอาจเป็นรูปแบบของการปะทะกันระหว่างอำนาจของรัฐและของชาวบ้าน รวมทั้ง ระหว่างกลุ่มคนในบ้านในอีกรูปหนึ่งก็เป็นที่เห็นได้ เช่นเมืองมองว่าชาวบ้านผิดระเบียบหลายอย่างและนายบ้านก็ไม่สามารถทำให้ลูกบ้านปฏิบัติตามกฎระเบียบได้ แต่หัวหน้าหน่วยและชาวบ้านที่สนับสนุนนายบ้านคนเก่าอาจไม่ต้องการให้ทางเมืองเข้ามาควบคุมชาวบ้านมากขึ้นโดยผ่านคนที่ทางเมืองอาจเห็นว่าทำงานได้ดีกว่า

ความเชื่อทางศาสนาและประเพณีของชาวบ้านห้วยนา

จากการสัมภาษณ์และการสำรวจประชากรทั้งหมดในหมู่บ้านพบว่าประชากรเกือบทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งรวมถึงครอบครัวที่มีสามีเป็นคนลาวเทิงซึ่งมีทั้งหมด 5 ครอบครัวในหมู่บ้านที่แต่เดิมสามีเคยนับถือผี แต่เมื่อมาอยู่บ้านห้วยนาแล้วก็เปลี่ยนมานับถือพุทธด้วย แม้ในทางการแล้วการนับถือศาสนาของบ้านห้วยนาจะเป็นศาสนาพุทธก็ตามแต่ในความเป็นจริงแล้วบางพิธีกรรมในหมู่บ้านก็แสดงออกถึงมรดกความเชื่อเรื่องการนับถือผีด้วยเช่นกัน เช่นยังคงมีการทำกระทงเพื่อบูชาผี หรือพิธีกรรมเลี้ยงผีเจ้าป่าของหมู่บ้านที่ทำทุกปีเพื่อเป็นการแสดงถึงความเคารพต่อเจ้าที่ที่ปกปักษ์รักษาหมู่บ้าน และการกระทำดังกล่าวอาจมองได้ว่าเป็นเครื่องมือของชาวบ้านเพื่อใช้ในการต่อรองและขออนุญาตเจ้าหน้าที่เพื่อเข้ามาทำกินและใช้ของในพื้นที่ป่าของบ้านโดยผู้นำในการทำพิธีนั้น ผู้อาวุโสของบ้านซึ่งเป็นผู้ชายทั้งหมดเป็นผู้ดำเนินการส่วนผู้หญิงจะมีส่วนร่วมในช่วงการทำพิธี และเมื่อเสร็จพิธีผู้ที่มิได้มีเครื่องมาถวายในพิธี (เครื่องถวายได้แก่เป็ด ไก่) จึงสามารถเก็บของป่าหลังจากเสร็จพิธีแล้ว ตามประเพณีดั้งเดิมแล้วก่อนหน้าพิธี 3 วันจะมีการปิดหมู่บ้านห้ามคนเข้าออก แต่ระยะหลังมานี้ คนมีความจำเป็นต้องออกไปข้างนอกมากขึ้น ดังนั้นถ้ามีความจำเป็นจริงๆ เช่น ต้องไปซื้อของ หรือไปติดต่อธุระกับทางการก็จะอนุญาตให้ออกไปได้ แต่การห้ามคนข้างนอกเข้ามานั้นยังเข้มงวดอยู่เหมือนเดิม

ก่อนหน้าการเปลี่ยนการปกครอง ชาวบ้านยังเคยมีการถือศีลในแบบที่ห้ามไม่ให้มีการฆ่าสัตว์และไม่ทำงานในวันที่ 8 และ 15 ค่ำด้วย แต่การปฏิบัติดังกล่าวถูกสั่งห้ามในช่วงปลดปล่อยใหม่เพราะถือว่าการปฏิบัติแบบนั้น เป็นการนับถือของคนจีเกียจไม่อยากทำงาน ซึ่งช่วงเวลา

ดังกล่าวเป็นช่วงที่ศาสนาในลาวได้ถูกควบคุมอย่างเข้มงวดแม้แต่ศาสนาพุทธเองกิจกรรมทางศาสนาจะอนุญาตเฉพาะบางกิจกรรมที่ส่งเสริมแนวคิดทางการเมืองของพรรคเท่านั้น กิจกรรมต่างๆ ที่นอกเหนือจากนั้น จะถูกมองว่าเป็นความล้าหลังซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ และ สังคมนิยม

งานประเพณีของชาวบ้านที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของคนบ้านห้วยนา และ บ้านอื่นๆ ในบ้านนี้คือประเพณีบุญธาตุข้าวเปลือก ซึ่งเป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อฉลองการเก็บเกี่ยว ถ้าเป็นเมื่อ 10 ปีก่อนงานดังกล่าวมักจะมีวงดนตรีมาแสดงและจัดราว พร้อมกับขายเครื่องดื่ม ซึ่งเป็นการจัดของบ้านเองเพื่อให้คนมาเที่ยว เพื่อเป็นการหารายได้เข้าบ้านไปด้วยทางหนึ่ง ซึ่งงานเฉลิมฉลองจะอยู่ในเขตของวัด แต่เมื่อ 2-3 ปีที่ผ่านมา การแสดงดนตรีจะถูกแยกออกมาจากวัด เนื่องจากทางห้องการวัฒนธรรมเมืองได้มีคำสั่งห้ามเพราะเห็นว่าไม่สมควรที่จะให้จัดงานรื่นเริง บรรเลงดนตรี ขายเหล้าเบียร์ ไม่สมควรจะจัดอยู่ในวัดงานหารายได้จึงย้ายไปจัดที่โรงเรียนที่มีพื้นที่เพียงพอในการจัดงาน

การจัดงานดังกล่าวถือเป็นพื้นที่หนึ่งที่สามารถเห็นการแบ่งงานกันทำและหน้าที่รับผิดชอบระหว่างหญิงชายได้อย่างชัดเจน ทั้งในด้านของกลุ่มคนตามสายการจัดตั้งของบ้านและระหว่างหญิงชายของคนในกลุ่มด้วย ซึ่งผู้ศึกษาจะได้กล่าวละเอียดในบทต่อไป โดยหลักแล้วผู้ที่รับผิดชอบในการจัดงานจะเป็นองค์การจัดตั้งบ้านในแขนงต่างๆ เช่น แนวนโสม ชาวหนุ่ม สหพันธ์แม่หญิง ในส่วนของแนวนโสมบ้านนั้น จะรับผิดชอบงานส่วนพิธีทางศาสนาเช่น แนวนโสมที่เป็นผู้ชายจะเป็นผู้รับผิดชอบในการเชิญพระหรืองานที่เกี่ยวข้องกับสงฆ์ ส่วนแนวนโสมผู้หญิงก็จะรับผิดชอบในส่วนของการจัดเตรียมของ เช่น ดอกไม้ บายศรี ในส่วนงานที่ไม่เกี่ยวกับวัด ชาวหนุ่มก็จะเป็นคนจัดเตรียมสถานที่ ส่วนสหพันธ์แม่หญิงจะเป็นผู้จัดเตรียมผู้หญิงสาวที่ทำหน้าที่รับแขกคนสำคัญ และเป็นสาวร่าเริง

การพัฒนา: ฝ่ายน้ำตานโครงสร้างชายเป็นใหญ่

ที่ตั้งของสำนักงานโครงการนั้น อยู่ระหว่างบ้านโพนเชียง และ บ้านนาบวม ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับตัวฝ่ายน้ำตานซึ่งเป็นฝ่ายที่ทำด้วยคอนกรีต กั้นน้ำจากน้ำตานไว้เพื่อใช้ในระบบชลประทานซึ่งรวมมีทั้งหมด 1800 เฮกเตอร์ ซึ่งรวมทั้งหมด 14 หมู่บ้าน ต่อมาได้รวมเอาอีก 6 หมู่บ้านที่ไม่ได้มีเขตชลประทานแต่เป็นบ้านในเขตเนินสูงที่อยู่ในเขตลุ่มน้ำ (Watershed) เหตุผลของการรวม 6 หมู่บ้านเข้าในโครงการที่สองนี้ เพราะเห็นว่าหากชาวบ้านที่อยู่ในเขตพื้นที่ต้นน้ำไม่รู้จักการจัดการป่าอย่างยั่งยืนซึ่งส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำในฝ่าย การใช้คำว่า “การจัดการป่า” อย่างยั่งยืนในที่นี้คือการนำเสนอของรัฐในความหมายของรัฐและผู้นำทุนแก่โครงการ

ในปี ค.ศ. 2005 ในการฉลองวันชาติครบรอบ 30 ปี และที่ผู้เขียนได้ลงไปในพื้นที่ดังกล่าวผู้เขียนได้พบหัวหน้าโครงการคนก่อน ซึ่งได้เล่าให้ฟังว่าเนื่องในโอกาสครบรอบ 30 ปี ฝ่ายน้ำตานได้รับการยกย่องในฐานะเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาแขวงไซยะบูลี นอกจากนี้ บางคนที่ไม่รู้จักเมืองเพียงดีพอ แต่ก็ยังรู้จักฝ่ายน้ำตาน นอกจากรู้จักในฐานะเป็นฝ่ายน้ำตาน แล้วบางคนยังคิดว่าฝ่ายน้ำตานเป็นบ้านใหญ่บ้านหนึ่งของเมืองเพียงดังที่ปรากฏในเว็บไซต์ท่องเที่ยว ที่ได้กล่าวถึงสถานที่ท่องเที่ยวเมืองเมืองเพียงคือ บ้านฝ่ายน้ำตาน สิ่งเหล่านี้ต่างสะท้อนให้เห็นว่าฝ่ายน้ำตานไม่ใช่แค่ฝ่ายกันน้ำสำหรับระบบชลประทานเท่านั้น แต่ฝ่ายน้ำตานยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวและที่สำคัญยังเป็นสัญลักษณ์ของการพัฒนาและความทันสมัยในเขตนี้อีกด้วย

ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่หนึ่ง และ บทที่สองว่าโครงการฝ่ายน้ำตานได้เกิดขึ้นในหลายระยะของการพัฒนาในลาว และด้วยจุดประสงค์ที่ต่างกัน ด้วยการสนับสนุนของกลุ่มคนที่ต่างกัน ตลอดจนมีวิธีการในการทำงานที่อาจต่างกันด้วย และเนื่องจากตัวผู้ศึกษาเองได้มีโอกาสทำงานในโครงการฝ่ายน้ำตานในระยะเริ่มของโครงการสุดท้าย หรือโครงการน้ำตาน 2 ในระหว่างปี ค.ศ. 1999–2000 และกลับไปอีกครั้งเมื่อปี ค.ศ. 2005 ผู้ศึกษาจึงจะขอเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับฝ่ายน้ำตานในช่วงที่ผู้ศึกษาได้สัมผัส โดยจะเป็นการเล่าเรื่องราวเพื่อให้ได้เห็นสภาพการทำงานของคนในองค์กร ตลอดจนทัศนคติของผู้ที่ทำงานในโครงการด้วย

ผู้ศึกษารู้จักโครงการฝ่ายน้ำตานครั้งแรกจากเอกสารของโครงการที่ผู้ศึกษาได้มีโอกาสอ่านในตอนต้นที่สัมภาษณ์งาน ในความรู้สึกของผู้ศึกษา คิดว่าโครงการดังกล่าวโครงการที่ใช้วิธีการพัฒนาโดยเน้นที่การมีส่วนร่วมของประชาชนและมีเป้าหมายไปที่การพัฒนาแบบยั่งยืน นอกจากนั้นยังเป็นโครงการที่ให้ความสนใจกับประเด็นเพศสภาพโดยการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในทุกกิจกรรมทั้งการวางแผนกิจกรรม โดยหลักการแล้วโครงการดังกล่าวตั้งใจที่จะเป็นโครงการที่สร้างความสามารถให้กับพนักงานของรัฐที่ทำงานกับโครงการโดยการทำงานที่ร่วมกับ “ผู้เชี่ยวชาญ” ในด้านต่างๆ และให้กับชาวบ้านในพื้นที่โครงการโดยการฝึกอบรมในด้านต่างๆ อีกด้วย

หลังจากที่ผู้ศึกษาได้ตอบรับเข้าทำงานในฐานะล่าม งานแรกที่ผู้ศึกษาได้รับมอบหมายในการทำงานคือการเป็นล่ามให้กับที่ปรึกษาโครงการในการสัมภาษณ์บริษัทที่ปรึกษาที่จะส่งผู้ชำนาญการในด้านต่างๆ มาทำงานให้กับฝ่ายน้ำตาน ซึ่งมีทั้งบริษัทของลาวที่เคยทำงานกับฝ่ายน้ำตานในโครงการก่อนและบริษัทของต่างชาติที่มีประสบการณ์ทำงานในพื้นที่และในสปป.ลาวมาหลายปี แต่ในการสัมภาษณ์ครั้งนั้น ที่สุดแล้วไม่ได้เลือกบริษัทใดแต่ทางโครงการเลือกที่จะจ้างผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ เป็นรายบุคคลแทน จากนั้นทางโครงการได้เริ่มประกาศหาคนมาทำงานในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ

เจ้าหน้าที่ที่ทำงานกับโครงการมีสองส่วนคือ พนักงานของรัฐที่ทางแขวงและเมืองจัดส่งมาให้ทำงานในโครงการที่ได้รับเงินเดือนในอัตราเงินเดือนของรัฐตามต้นสังกัดเดิม และพนักงานสัญญาจ้างที่รับเงินเดือนตามอัตราค่าจ้างของ UNDP/ UNCDF โดยใช้งบประมาณของโครงการฯ ซึ่งมีความแตกต่างกันมากในด้านอัตราเงินเดือนระหว่างพนักงานรัฐและพนักงานสัญญาจ้าง และในหมู่พนักงานสัญญาจ้างก็มีความแตกต่างระหว่างผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศและพนักงานในส่วนที่เป็นคนลาว เมื่อเทียบกับอัตราการจ้างงานแล้วจะเห็นได้ว่าทางโครงการได้ให้ความสำคัญกับชาวต่างชาติมากกว่า ในด้านความรู้ ความสามารถ แม้แต่คนลาวผู้เชี่ยวชาญในฐานะเป็นผู้ที่มีความรู้มากกว่า ซึ่งความรู้ดังกล่าวหมายถึงความรู้ที่เป็นที่ยอมรับในแบบของตะวันตกไม่ว่าจะเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านป่าไม้ ด้านแผนที่ ด้านทำเกษตรกรรมซึ่งส่วนมากล้วนแต่เป็นผู้ที่เรียนจบมาจากต่างประเทศ ซึ่งหากจะวิเคราะห์ในด้านของความสัมพันธ์เชิงอำนาจก็จะเป็นชาวต่างชาติที่มีอำนาจมากกว่า

ในส่วนของพนักงานที่ได้เงินเดือนอัตราของ UNDP/UNCDF นั้น จะเป็นผู้ที่อยู่ในตำแหน่งของที่ปรึกษาโครงการ ซึ่งมีตำแหน่งอย่างเป็นทางการคือผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศในตำแหน่ง “ผู้เชี่ยวชาญการจัดสรรอ่างไต่อย่างมีส่วนร่วม” (participatory watershed management expert) นอกจากนั้นยังมีตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ที่เป็นคนลาว เช่นผู้เชี่ยวชาญด้านป่าไม้ ผู้เชี่ยวชาญการทำแผนที่ ผู้เชี่ยวชาญการชลประทาน ผู้เชี่ยวชาญการจัดตั้งสมาคม ผู้เชี่ยวชาญการเกษตร ผู้เชี่ยวชาญการพัฒนาชุมชน และพนักงานในส่วนบริหารทำงานในสำนักงาน เช่น เลขานุการ การเงิน ผู้แปลภาษาประจำโครงการ

ในส่วนของผู้ที่ฝ่ายรัฐประกอบด้วยผู้อำนวยการโครงการ ผู้จัดการ พนักงานโครงการแห่งละสองถึงสามคนที่รับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆ ได้แก่งานด้าน ป่าไม้ งานเกษตรกรรม พัฒนาชุมชน และงานด้านชลประทานซึ่ง รวมทั้งฝ่ายบริการที่จัดการงานด้านสำนักงานและเอกสารต่างๆ พนักงานที่ทำงานด้วยกันทั้งหมดมีประมาณ 30 กว่าคนในจำนวนนั้น มีผู้หญิงน้อยมาก ตอนที่ผู้ศึกษาทำงานอยู่นั้นมีผู้หญิงทำงานเพียงแค่ 5 คน ส่วนมากทำงานด้านบริการ พนักงานที่ทำงานด้านวิชาการมีเพียงแค่สองคนเท่านั้น คือผู้ที่รับผิดชอบงานด้านการพัฒนาชุมชน

นอกจากพนักงานประจำโครงการแล้วยังมีผู้ที่ทางโครงการต้องประสานงานกับทั้งฝ่ายแขวง และ ฝ่ายเจ้าของทุนได้แก่ UNDP /UNCDF หรือพูดอีกอย่างหนึ่งก็คือผู้ที่คอยติดตามความก้าวหน้าของกิจกรรมของโครงการนั่นเอง โดยในส่วนของแขวงได้มีรองหัวหน้าสำนักงานเกษตรกรรมและป่าไม้แขวง ซึ่งทำงานในตำแหน่ง ผู้อำนวยการโครงการ (National Project Director) ในส่วนของ UNDP/UNCDF มีเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นชาวต่างชาติในตำแหน่งเจ้าหน้าที่ติดตาม

โครงการ (Project Officer) นอกจากดูแลกิจกรรมของฝ่ายน้ำตานแล้วยังดูแลกิจกรรมของโครงการอื่นอีกด้วย

ในด้านวิธีการทำงานนั้นผู้เชี่ยวชาญและหัวหน้าหน่วยการต่างๆ จะร่วมกันในการวางแผนกิจกรรมและส่งแผนเพื่อให้ผู้จัดการ โครงการอนุมัติร่วมกับที่ปรึกษาโครงการเพื่อเบิกเงินกับนักบัญชี กล่าวโดยรวมแล้ว ในระดับมหากาอย่างกระทรวง แขนง ในระดับที่เหนือออกไปนั้นจะมีบทบาทในด้านการวางแผนนโยบายรวม ที่ระบุไว้ในเอกสาร โครงการและแผนแม่แบบของโครงการ และติดตามให้เป็นไปตามแผนแม่บทเท่านั้น ส่วนผู้ที่มีบทบาทที่แท้จริงในการตัดสินใจกิจกรรมต่างๆ ในการดำเนินโครงการในแต่ละวัน การตัดสินใจว่ากิจกรรมไหนก่อนหลัง โดยมีคนที่ปฏิบัติงานในโครงการดำเนินการตามคำสั่งตามลำดับขั้นของตำแหน่งตามสายงานของตน (โปรดดูรูปภาพ ที่ 5)

งานมีพนักงานจากสองส่วนคือคนของรัฐและคนจากUNDP นั้นโดยหลักการแล้ว หากจะบอกว่าใครเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจสูงสุดในการกำหนดกิจกรรมถ้ามองในตัวโครงสร้างแล้วก็คือผู้จัดการโครงการ แต่ในแง่ของการปฏิบัติงานจริง อำนาจในการตัดสินใจนั้น จะเป็นการปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐ และ ฝ่ายของ UNDP โดยในส่วนของพนักงานรัฐจะมองว่าตัวเองเป็นเจ้าของพื้นที่เป็นผู้รู้ และสั่งการในส่วนที่ติดต่อกับหมู่บ้าน ได้ดีและที่สำคัญคือการเป็นคนของรัฐในขณะที่เจ้าหน้าที่มีตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ ก็จะอ้างในเรื่องของความรู้ความชำนาญของตน นอกจากนั้นยังมีการปะทะกันระหว่างผู้จัดการ โครงการและที่ปรึกษาโครงการด้วยด้วยเหตุผลที่คล้ายกัน อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นฝ่ายของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ที่จ้าง โดย UNDP นั้นล้วนแต่เป็นผู้ขายทั้งสิ้น คนเหล่านี้ไม่ได้สนใจในประเด็นเพศสภาพและนำมาประกอบในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของโครงการ แม้ว่าโครงการจะระบุไว้อย่างชัดเจนว่ามุ่งพัฒนาให้เกิดความเท่าเทียมกันทางเพศภาวะทั้งการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้หญิงและผู้ชายอย่างเท่าเทียมก็ตาม

กิจกรรมต่างๆ ของโครงการ

ระยะเวลาที่โครงการที่สองดำเนินการอยู่ได้ทำกิจกรรมหลายอย่างเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยรวมแล้วอาจกล่าวได้ว่ากิจกรรมสามารถแบ่งออกเป็น 4 หมวด

กิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับสมาคมผู้ใช้น้ำ

สมาคมผู้ใช้น้ำเป็นองค์กรที่ถูกสร้างขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อช่วงสุดท้ายของโครงการฟื้นฟูชลประทานฝายน้ำตาดาน (Nam Tan Rehabilitation of Irrigation Scheme) และในช่วงโครงการฝายน้ำตาดานสองเป็นช่วงของการปรับปรุงสมาคม เป้าหมายหลักของการปรับปรุงสมาคมคือเพื่อให้สมาคมสามารถจัดการน้ำได้โดยไม่มีข้อขัดแย้งระหว่างสมาชิกด้วยกันเองและสามารถพึ่งพาตนเองทางการเงินได้ มีระบบการจัดเก็บค่าบำรุงระบบชลประทาน โดยในกิจกรรมเกี่ยวกับสมาคมนี้ได้มีการจ้างผู้เชี่ยวชาญถึง 2 ตำแหน่งโดยหนึ่งในนั้นคือผู้ที่เคยทำงานกับโครงการฝายน้ำตาดานหนึ่งมาแล้ว โดยกิจกรรมหลักคือการปรับปรุงระเบียบของสมาคมใหม่และงานรณรงค์เพื่อเผยแพร่ระเบียบใหม่ ชักชวนให้คนลงสมัครคัดเลือกเป็นประธานสมาคมในแต่ละหมู่บ้าน และดำเนินการคัดเลือกตั้งคณะกรรมการงานสมาคมชุดใหม่ โดยงานส่วนใหญ่คือการจัดการเลือกตั้งคณะสมาคมชุดที่บริหารงานสมาคมอยู่ปัจจุบันนี้เป็นชุดที่ 3 สมาคมผู้ใช้น้ำขึ้นตรงกับสำนักงานเกษตรและป่าไม้ประจำเมือง คณะสมาคมจะถูกเลือกตั้งโดยสมาชิกซึ่งเป็นครอบครัวที่ได้รับน้ำจากระบบชลประทาน โดยผู้ที่มีสิทธิลงสมัครนั้น ต้องเป็นผู้ที่มีตำแหน่งเป็นนายบ้าน (ซึ่งเป็นผู้ชาย) อยู่แล้ว ซึ่งกฎดังกล่าวได้ถูกเปลี่ยนใหม่เนื่องจากเห็นว่านายบ้านเป็นผู้ที่ทำงานในส่วนที่ต้องดูแลชาวบ้านและง่ายต่อการติดต่อกับส่วนราชการอยู่แล้ว ดังนั้นจึงเป็นการง่ายกว่าถ้าจะให้หัวหน้าสมาคมเป็นมาจากผู้ที่เป็นนายบ้าน นอกจากคณะกรรมการในสมาคมแล้วยังแบ่งเป็นกลุ่มย่อยอีก 7 กลุ่ม โดยในแต่ละกลุ่ม นายบ้านของบ้านที่มีเจ้าของนามมากที่สุดจะได้เป็นหัวหน้ากลุ่ม (สัมภาษณ์รองนายกสมาคมผู้ใช้น้ำ, 2005) ซึ่งการกำหนดคุณสมบัติผู้รับสมัครรวมทั้งผู้ที่เป็นหัวหน้ากลุ่ม แบบนี้เท่ากับเป็นการกีดกันผู้หญิงไม่ให้มีส่วนร่วมโดยทางอ้อมเนื่องจากใน 14 หมู่บ้านนั้นไม่มีนายบ้านที่เป็นผู้หญิงเลย

หากดูตามวัตถุประสงค์ของการปรับปรุงสมาคมที่หวังให้สมาคมสามารถพึ่งพาตนเองในการเก็บค่าน้ำเพื่อบำรุงรักษาและบริหารสมาคมแล้ว ดูเหมือนโครงการจะประสบความสำเร็จในจุดนี้ เนื่องจากปัจจุบันทางสมาคมสามารถพึ่งพาตนเองได้ เงินที่ได้จากการเก็บค่าน้ำสามารถนำมาใช้ในการบริหารสมาคมรวมทั้งซ่อมบำรุงรักษา จากแต่ก่อนที่สมาคมเคยประสบภาวะของการเป็นหนี้ ในช่วงแรกของโครงการสอง อย่างไรก็ตามในเรื่องของการให้ความร่วมมือจากสมาชิกก็ยังมีปัญหาอยู่เนื่องจาก จะมีปัญหาเกี่ยวกับการเก็บค่าน้ำจากกลุ่มที่มีนาอยู่ปลายเหมืองและนาที่ได้จากน้ำซึมขึ้นนั้น มักมี

ปัญหาเพาะกลุ่มคนที่ได้น้ำจากปลายนาในบางปีน้ำก็ไม่เพียงพอจึงมีการแย่งน้ำกันอยู่บ่อยครั้ง ส่วนเจ้าของนาที่ได้จากน้ำเขื่อนนั้นคิดว่าอัตราค่าน้ำนั้นแพงเกินไปทำให้เกิดปัญหาในการเก็บน้ำ

นอกจากนั้นบางครอบครัวยังไม่ทำความสะอาดเหมืองตามความรับผิดชอบของตน จนหัวน้ำกลุ่มหรือแม้แต่สมาคมไม่สามารถจัดการได้หลายครั้งเมืองต้องลงมาช่วยจัดการ

กิจกรรมป่าชุมชน

กิจกรรมป่าชุมชนเป็นกิจกรรมที่ถูกออกแบบขึ้น เพื่อรับประกันว่าสิ่งแวดล้อมในพื้นที่บริเวณโครงการจะไม่ถูกทำลาย และสามารถรักษาปริมาณน้ำในฝายน้ำตื้นไว้ได้ โดยได้เริ่มจากในพื้นที่ของสำนักงานโครงการฯ โดยได้ทำสวนกล้าไม้ และ สวนทดลองปลูกไม้มาฮอกกานี (Mahogany) ซึ่งเป็นไม้โตเร็วและทดลองปลูกไม้ผล ซึ่งนำต้นกล้ามาจากฝั่งไทย นอกจากจะเป็นการทดลองในพื้นที่สำนักงานโครงการฯ แล้วกิจกรรมเหล่านี้ยังได้ทำร่วมกับชาวบ้าน โดยได้มีการทำสวนกล้าไม้หมู่บ้านโดยทำในสองหมู่บ้านคือ บ้านน้ำปิงเหนือและบ้านห้วยนา นอกจากนี้ยังได้มีการจัดทัศนศึกษาให้กับชาวบ้านในการดูงานด้านการใช้ทรัพยากรป่าอย่างยั่งยืนในเขวงอุดมไชยอีกด้วยตลอดจนมีการจัดพิมพ์คู่มือการขยายพันธุ์ไม้ผลด้วยการตัดกิ่ง

เมื่อคุยกับเจ้าหน้าที่โครงการ สวนทดลองปลูกไม้ Mahogany และ ไม้ผลมักจะถูกอ้างว่าเป็นความสำเร็จหนึ่งของโครงการ แต่ในส่วนของกิจกรรมที่ทำร่วมกับชาวบ้าน เช่น สวนกล้าไม้หมู่บ้านนั้น กลับไม่เห็นว่สวนกล้าไม้่อีกหลังจากการกลับไปครั้งที่สองของผู้ศึกษา จากการสอบถามกับผู้ที่เคยทำสวนกล้าไม้หมู่บ้านการที่กิจกรรมดังกล่าวนี้ต้องล้มเลิกไปเป็นเพราะไม่ได้มีการส่งเสริมต่อเนื่องจากภาครัฐเมื่อจบโครงการ ในช่วงที่โครงการดำเนินกิจกรรมอยู่นั้นจะได้รายได้จากโครงการในการรับซื้อต้นกล้าไปปลูกในที่ต่างๆ ตามแผนฟื้นฟูพื้นที่ป่า แต่เมื่อจบโครงการแล้วไม่สามารถจำหน่ายกล้าไม้ได้อีกจึงล้มเลิกกิจกรรมดังกล่าวไปในที่สุด ซึ่งการล้มของโครงการนี้ อาจสะท้อนให้เห็นความไม่ยั่งยืนของโครงการได้ระดับหนึ่ง

การส่งเสริมเกษตรแนวใหม่

ในส่วนของการส่งเสริมการเกษตรแนวใหม่แบ่งออกเป็นสองส่วนคือ เกษตรกรรมเนินสูง และเกษตรกรรมในเขตชลประทาน ในส่วนของเกษตรกรรมเนินสูงนั้น ได้พยายามแนะนำการปลูกถั่วเพื่อปรับปรุงดินเพื่อให้สามารถทำการเกษตรในพื้นที่เดิมได้หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือให้มีการปลูกพืชหมุนเวียนในแปลงเดียวกันโดยมีรอบเวียนที่สั้นลงสำหรับผู้ทำไร่ โดยได้ทำแปลงสาธิตในพื้นที่โครงการและให้สร้างครอบครัวตัวแทนในการปลูกถั่วปรับปรุงดิน โดยได้เลือกครอบครัวที่ถูกย้ายที่ในบ้านโปนเชียงและบ้านห้วยนา ถึงแม้ในแปลงสาธิตของโครงการจะให้ผลผลิต

ดีแต่ในส่วนของชาวบ้านนั้น กลับไม่ได้รับผลเท่าที่ควรและไม่ได้รับความสนใจจากชาวบ้าน เนื่องจากการผลิตดังกล่าวนี้ต้องอาศัยแรงงานและดูแลอย่างมาก ผลผลิตที่ได้ก็ไม่สามารถจำหน่ายได้ ดังนั้นการปลูกถั่วจึงมีความมั่นคงด้านอาหารน้อยกว่าเมื่อเทียบกับการปลูกข้าวไร่ซึ่งเป็นรูปแบบการผลิตแบบดั้งเดิม

ในส่วนของการเกษตรกรรมในพื้นที่ชลประทานนั้น ได้มีการทดลองทำพันธุ์ข้าวและทดลองการใช้ปุ๋ยสูตรต่างๆ โดยได้ร่วมมือกับศูนย์ทดลองการเกษตร 30 เอ็กเตอร์ ซึ่งเป็นศูนย์ที่อยู่ในเขตชลประทานของฝายน้ำตาดสร้างโดยการสนับสนุนขององค์กรทดลองพันธุ์ข้าวนานาชาติ (International Rice Research Institution – IRRI) ในส่วนที่ทำกับชาวบ้านนั้น มีการฝึกอบรมเทคนิคในการทำนา เช่น การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์และมีการส่งเสริมให้ใช้ปุ๋ยเคมี นอกจากนั้น ยังส่งเสริมให้ปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อยในช่วงหน้าแล้งเพื่อเป็นการขยายพื้นที่การส่งน้ำในหน้าแล้งมากขึ้น ในส่วนของการส่งเสริมให้ใช้ปุ๋ยเคมีนั้น ได้ให้ทุนแก่ชาวบ้านกู้ยืมในรูปแบบของปุ๋ย โดยจะเก็บคืนเมื่อสิ้นสุดฤดูเก็บเกี่ยว เพื่อให้คนอื่นได้ยืมต่อไป ถึงแม้ในปีแรกจะมีผู้สนใจในการซื้อปุ๋ยไปมากแต่ในปีต่อๆ มากลับไม่มีคนสนใจยืมต่อ และปุ๋ยที่ให้กู้ยืม ก็ไม่สามารถเก็บคืนได้โดยในความคิดพลาดในเรื่องดังกล่าวได้มีการกล่าวโทษกันไปมาระหว่างเจ้าหน้าที่โครงการและเจ้าหน้าที่สำนักเกษตรกรรมของเมือง ในระดับหมู่บ้านเองก็มีการกล่าวโทษไปมาระหว่างรองนายบ้านและ หัวหน้าสหพันธ์แม่หญิงบ้าน ในส่วนการใช้เมล็ดพันธุ์ในการปลูกข้าวนั้น ชาวบ้านยังไม่นิยมการปลูกเมล็ดพันธุ์ปรับปรุงที่ผลจากการทดลอง สิ่งเหล่านี้อาจสามารถอธิบายได้ด้วยสองสาเหตุคือทางโครงการเองไม่ได้นำความรู้จากผลการทดลองนั้นมาเผยแพร่อย่างจริงจังและชาวบ้านเองก็มองว่าข้าวพันธุ์ใหม่นั้น ไม่ให้รสชาติที่ดีเหมือนเมล็ดพันธุ์ดั้งเดิม

กิจกรรมพัฒนาชุมชน

ในกิจกรรมพัฒนาชุมชนนั้น ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน (Village Development Community) โดยมีแนวคิดว่าคุณะกรรมการดังกล่าวจะดูแลงานด้านการพัฒนาหมู่บ้านต่อไปเมื่อสิ้นสุดโครงการ โดยได้พยายามนำผู้หญิงโดยเฉพาะผู้หญิงจากสหพันธ์หญิงบ้านเข้ามามีส่วนร่วมด้วย แต่คณะกรรมการดังกล่าวเองก็ไม่ได้ดำเนินกิจกรรมต่อหลังจากสิ้นสุดโครงการ และ ถูกยุบไปในที่สุด นอกจากนั้นยังได้มีการสร้างโรงเรียนใน 5 หมู่บ้านและจัดหาน้ำสะอาดให้ชุมชนจากการร้องขอจากหมู่บ้านโดยโครงการสนับสนุนด้านเงินทุนและใช้แรงงานชาวบ้านในการสร้าง

วิเคราะห์ความสำเร็จของโครงการ

เมื่อมองจากกิจกรรมที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่าแม้จะมีการดำเนินกิจกรรมหลายอย่างเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการทั้งการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้สมาคมและการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน แต่กิจกรรมหลายอย่างก็ยุติลงพร้อมกับการสิ้นสุดของโครงการ หากเราวิเคราะห์จากวัตถุประสงค์ของโครงการอาจสรุปได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 สร้างความเข้มแข็งให้กับสมาคม

ถึงแม้สมาคมในตอนนี้จะสามารถจัดการในเรื่องของการใช้จ่ายของสมาคมเองได้ แต่ยังมีหลายอย่างที่ทางสมาคมเองยังต้องพึ่งพิงทางเมือง โดยเฉพาะในการจัดการด้านความขัดแย้งของสมาชิกในกลุ่ม และความเข้มแข็งของสมาคมการจัดการน้ำไม่ควรจะวัดค่าจากความสามารถในการจัดการทางการเงินเพียงอย่างเดียว

วัตถุประสงค์ที่ 2 สร้างความสามารถในการจัดสรรทรัพยากรอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพสูงสุด

หากดูจากสภาพทางกายภาพของพื้นที่ จำนวนป่าไม้ในพื้นที่ลดลงมาก รวมทั้งปริมาณน้ำที่ลดลงในแต่ละปีอาจกล่าวได้ว่าวัตถุประสงค์ที่สองโครงการนั้นไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร แม้จะมีการออกแบบกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้มีการจัดสรรทรัพยากรอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพก็ตาม เช่นการทำสวนกล้าประจำหมู่บ้าน การปลูกพืชปรับปรุงดินแต่กิจกรรมเหล่านั้นไม่ได้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพราะการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวไม่ได้เข้ากับวิถีชีวิตดั้งเดิมและไม่ได้เข้ากับวิถีการผลิตเดิมของผู้คน และกิจกรรมที่ส่งเสริมการจัดการทรัพยากรดังกล่าวต้องพึ่งพาทางการเงินจากภายนอก สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งคือโครงการดังกล่าวไม่ได้ดึงการมีส่วนร่วมของผู้คนมาตั้งแต่แรก

เมื่อเรามองจากโครงสร้างของคนทำงานดังที่กล่าวมานั้นถึงแม้ว่าคนที่เข้ามาทำงานจะมาจากหลายส่วนโดยเป้าหมายหลักของจ้างพนักงานในตำแหน่งที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญการทั้งหลายนอกจากเพื่อมาช่วยในการวางแผนกิจกรรมต่างๆ ของโครงการแล้วยังหวังเพื่อให้บุคคลเหล่านี้ถ่ายทอดความรู้ไปสู่พนักงานท้องถิ่นที่ซึ่งจะเป็นผู้ที่ทำงานกับชาวบ้านในท้องถิ่นต่อไปเมื่อสิ้นสุดโครงการแล้ว แต่ในความเป็นจริงแล้วในทัศนะของพนักงานของรัฐแล้วมองว่าพนักงานสัญญาจ้างเป็นผู้ที่ได้เงินมากกว่าและควรทำงานมากกว่าดังนั้นบางครั้งแทนที่การทำงานจะเป็นลักษณะของการส่งความรู้จากผู้เชี่ยวชาญให้พนักงานของรัฐกลับกลายเป็นว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐเองมองว่าผู้เชี่ยวชาญควรทำงานมากกว่าเพราะได้เงินเดือนมากกว่าในขณะที่เจ้าหน้าที่รัฐเน้นกิจกรรมที่ได้ออกภาคสนามมากกว่าเพื่อจะได้เงินเบี้ยเลี้ยงพิเศษแทน

ในโครงสร้างของผู้ที่ทำงานกับโครงการเองผู้หญิงก็มีน้อยมากและไม่สามารถรับประกันได้ว่าผู้หญิงจะมีความรู้ความเข้าใจประเด็นเรื่องเพศภาวะมากนักน้อยแค่ไหน นอกจากนั้นถึงว่าโครงการจะมีผู้ติดตามที่มาจากแขวง หรือ มาจาก UNDP/UNCDF ที่เป็นผู้หญิงแต่ท้ายที่สุดแล้วการตัดสินใจกิจกรรมในแต่ละวันของโครงการก็ขึ้นอยู่กับผู้จัดการ โครงการที่เป็นผู้ชาย หลายครั้งที่กิจกรรมที่วางแผนโดยนักพัฒนาที่เป็นผู้หญิงถูกปฏิเสธหรือถูกชะลอไว้ก่อนโดยอ้างว่ากิจกรรมดังกล่าวยังไม่เหมาะสม ดังนั้นแม้ในเอกสารโครงการจะมีการให้ความสำคัญกับประเด็นเพศภาวะแต่ในความเป็นจริงแล้วประเด็นผู้หญิงกับถูกละเลย

การออกแบบโครงการถึงแม้จะได้รับอิทธิพลในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาแบบยั่งยืน รวมทั้งแนวคิดเรื่องประเด็นเพศภาวะเข้ามาด้วยก็ตามแต่เมื่อลงมาถึงท้องถิ่นและผู้ปฏิบัติ ไม่มีความรู้ความเข้าใจในประเด็นดังกล่าวอย่างแท้จริงแล้วก็เป็นการยากที่จะทำให้แนวคิดดังกล่าวถูกนำมาเป็นปฏิบัติ หรือเกิดสิ่งที่เรียกว่าการ “ระเหิด” ของนโยบายเกี่ยวกับเรื่องเพศภาวะ การยอมรับแนวคิดการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน การมีส่วนร่วมของประชาชน หรือแม้แต่แนวคิดเรื่องเพศภาวะเข้ามา ท้ายที่สุดแล้วก็เป็นการยอมรับในหน้ากระดาษเพื่อเป็นเงื่อนไขในการรับทุนเท่านั้น

โครงการพัฒนาฝายน้ำตาดและวิถีชีวิตชาวบ้านบ้านห้วยนา (และบ้านห้วยลิน) ปัจจุบัน

ในบทนี้ได้กล่าวถึงการเข้ามาของโครงการพัฒนาฝายน้ำตาด และการเข้ามาแทรกแซงของรัฐในการจัดการทรัพยากรและการกำหนดรูปแบบของการปกครองแบบใหม่ภายใต้ชื่อของการพัฒนา ซึ่งทั้งสองส่วนได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและรูปแบบการผลิตของผู้คนในบ้านห้วยนา ตลอดจนมีผลกระทบต่อการจัดความสัมพันธ์ของผู้คนใหม่ การที่รัฐส่งเสริมทางด้านสาธารณสุข ประกอบกับการที่โครงการฝายน้ำตาดส่งเสริมให้การผลิตทางการเกษตรเพื่อเป็นไปในการแลกเปลี่ยน ทำให้วิถีชีวิตของผู้คนในบ้านห้วยนา หนึ่งในหมู่บ้านภายใต้โครงการฝายน้ำตาดได้ใกล้ชิดสัมพันธ์กับตลาดมากขึ้น

ในส่วนนี้จะเป็นการพูดถึงรูปแบบการผลิตของชาวบ้านบ้านห้วยนาในปัจจุบันซึ่งมีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังการพัฒนาช่วงต่างโดยรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และตลาด โดยหลักแล้วมีอยู่สามรูปแบบนั่นคือการทำนา ทำไร่ และ ทำสวนเมือง ซึ่งแต่ก่อนการทำสวนเมียงนั้นจะมีแต่ชาวห้วยลินเท่านั้นที่ทำแต่ต่อมาเมื่อเห็นว่าการทำสวนเมียงสามารถสร้างรายได้ได้ระดับหนึ่งทำให้หลายคนในบ้านห้วยนาเองเริ่มที่จะหาซื้อสวนเมียงกันบ้าง นอกจากนั้นยังมีการปลูกพืชฤดูแล้ง เช่น แดง ผักกาด ในปีที่ได้รับน้ำในฤดูแล้งอีกด้วย แต่สำหรับชาวบ้านห้วยลินเองกลับไม่มีความเคยชินกับการทำนา แต่ผู้คนหลายคนที่มีฐานะค่อนข้างดีอยู่แล้วในบ้านเดิมนั้น

ก็ได้ลงทุนซื้อนาเพื่อทำการผลิตเหมือนกัน ดังนั้นเมื่อพูดถึงว่าการทำงานจึงเป็นแค่บ้านหวนา คนห้วยสินทำไร่หรือว่าทำสวนเมียง จึงไม่เป็น “ความจริง” อีกต่อไป แต่การทำหรือไม่ทำอะไรนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการเข้าถึง ทรัพยากรที่ดีที่สุดมากกว่า

นอกจากการทำการเกษตรกรรมแล้วชาวบ้านยังทำการค้าขายทั้งในแบบที่ขายสินค้า การเกษตร และ สินค้าอุปโภคบริโภคมาขายอีกด้วย นอกจากนี้ในช่วง 5-6 ปีที่ผ่านมาเริ่มมีอาชีพใหม่เกิดขึ้น เช่น การรับจ้างขนไม้ การปลูกผักซึ่งเป็นงานที่ทำเสริมหลังจากการทำงานไร่ ที่เป็นอาชีพหลัก

เนื้อที่สำหรับทำการเกษตรของหมู่บ้านทั้งหมดมี 180 เฮกเตอร์ เนื้อที่สำหรับการทำนามี 100 เฮกเตอร์ และทำไร่ประมาณ 80 เฮกเตอร์ซึ่งการทำไร่ของชาวบ้านจะทำในพื้นที่ที่เรียกว่า “ดินจอง” ซึ่งหมายถึงดินที่เคยเป็นเนื้อที่ป่าที่รัฐเปิดโอกาสให้ชาวบ้านไปบุกเบิกตามนโยบายการมอบดินมอบป่าของรัฐบาลนั่นเอง ส่วนการทำสวนเมียงนั้นแต่ก่อนจะเป็นอาชีพของชาวบ้านบ้านหวนาสินเท่านั้น ต่อมาเมื่ออาชีพดังกล่าวเริ่มทำรายได้มากขึ้นทำให้ชาวบ้านบ้านหวนาเองเริ่มทำอาชีพนี้บ้างเช่นกัน

แต่ละรูปแบบการผลิตรวมทั้งอาชีพต่างๆ ที่เกิดขึ้นใหม่ในหมู่บ้านนั้นมีลักษณะเฉพาะของการแบ่งงานระหว่างหญิงชายแตกต่างกันออกไปและมีความเปลี่ยนแปลงพร้อมกับสิ่งที่เรียกว่า “การพัฒนาในหมู่บ้านอีกด้วย

จากการสำรวจครัวเรือนจำนวนครัวเรือนที่ทำการผลิตในรูปแบบต่างๆมีดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนครัวเรือนแบ่งตามอาชีพ

รูปแบบการผลิต	
ทำนา	269
ทำไร่	112
ทำสวนเมียง	4
ทำนา + ไร่	6
นา + สวนเมียง	25
นา ไร่ สวนเมียง	5
ไร่ เมียง	29
ไม่มีที่ทำกิน	5

การทำนา

การทำนาที่เมืองเพียงและบ้านห้วยนายังมีลักษณะการทำนาแบบลงแขก หรือที่ภาษาลาวเรียกว่าการ “ทำนาวาน” หรือ ที่ภาษาท้องถิ่นที่นี่จะเรียกว่า “การทำนาแบบเอาแสง” ที่เป็นการทำนาในโดยที่เพื่อนบ้านมาช่วยกันทำ แล้วก็ตอบแทนด้วยการไปทำในนาของเพื่อนบ้านที่หลัง

สิ่งเปลี่ยนไปในการทำนาของคนบ้านห้วยนาคือช่วงหลังมานี้การทำนาได้เปลี่ยนจากการใช้แรงงานสัตว์ในการไถคราดนาเป็นการใช้เครื่องจักรแทน และ การนวดข้าวที่จากแต่ก่อนเคยใช้แรงงานคนเท่านั้น ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายการส่งเสริมของรัฐให้เพิ่มผลผลิตเพื่อขยายตลาดการค้า

“บ้านเรามีรถไถตั้งแต่ปี 1997 – 1998 นี่แหละ เพราะตอนนั้นมีธนาคารส่งเสริมมาให้เงินกู้ และตอนนั้นกะฝายน้ำตาดแล้วใหม่แน่หลายคนกะมีเงินจากการขายข้าวได้หลายเลยเล็มมีคนมาซื้อลดไถมาใช้ แล้วก็เริ่มมีหลายขึ้นเรื่อยๆ”

นายบ้าน

จากคำพูดข้างบนของนายบ้าน อาจกล่าวได้ว่าปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ มาจากทั้งโครงการน้ำตาดเองและจากที่ไม่ใช่ฝายน้ำตาดซึ่งคือหน่วยงานรัฐ ซึ่งทั้งสองนั้นต่างมีเป้าหมายอันเดียวกันคือเพื่อเพิ่มผลผลิตของพื้นที่ในเขตฝายน้ำตาด

การทำไร่

แต่เดิมนั้นการทำไร่เป็นการทำโดยการจับจองที่ดินในการทำในแต่ละฤดูซึ่งบางครั้งชาวบ้านจะเรียกการทำไร่ว่า “ทำสวนจอง” เพราะในที่ดินดังกล่าวนั้น นอกจากจะปลูกข้าวแล้วยังปลูกพืชชนิดอื่น เช่น ข้าวโพด มันเทศ มันสำปะหลัง ฟักทอง อีกด้วย โดยใช้หลักการที่ว่าใครไปถึงก่อนคนย่อมมีสิทธิในการครอบครองที่ดินผืนนั้นก่อนโดยการทำไร่นั้นจะทำในพื้นที่เดิมจนดินเริ่มลดความอุดมสมบูรณ์ลงก็จะย้ายไปทำในพื้นที่ใหม่ และทิ้งให้ที่ดินนั้นฟื้นตัวขึ้นใหม่

นโยบายมอบดินมอบป่าและนโยบายยุติการทำไร่ที่มีการกำหนดพื้นที่ของป่าเป็นประเภทต่างๆ กำหนดกฎระเบียบในการเข้าไปทำไร่ทำให้การทำไร่เป็นเรื่องที่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับรัฐ และ ซับซ้อนมากขึ้นและเป็นเรื่องยากลำบากมากขึ้นสำหรับชาวบ้านที่จะเข้าไปใช้ประโยชน์หรือดำเนินการปลูกพืชไร่ โดยเฉพาะชาวบ้านห้วยสินที่ย้ายลงมาอยู่ในพื้นที่ของบ้านห้วยนา ซึ่งแต่ก่อนพวกเขาต่างมีพื้นที่ในการทำไร่อยู่พื้นที่หมู่บ้านเดิม และเมื่อมาอยู่ใหม่จึงไม่สามารถจับจองที่ดินที่มีอยู่อย่างจำกัด และ ถูกจับจองไปโดยคนพื้นที่เดิมแล้ว

การทำสวนเมี่ยง

การทำสวนเมี่ยงเป็นรูปแบบการผลิตเฉพาะของชาวบ้านห้วยสินซึ่งทำกันมาตั้งแต่ ปู่ย่า ตายาย สืบทอดกันมาหลายร้อยปีแล้ว โดยการจับจองที่ดินที่เป็นสวนเมี่ยงนั้น เหมือนกับการจับจองที่ดินทำไร่ ต่างกันเพียงการทำสวนเมี่ยงไม่ต้องย้ายพื้นที่เพราะต้นเมี่ยงเมื่อปลูกแล้วก็จะสามารถเก็บเกี่ยวได้หลายครั้ง เมื่อมีการย้ายหมู่บ้านก็อาจมีการจับจองพื้นที่แห่งใหม่เพิ่มอีก ดังนั้นครอบครัวหนึ่งอาจจะมีสวนเมี่ยงตั้งแต่ผู้ที่มีน้อยอาจมี ประมาณ 1-3 สวน ผู้ที่มีมากอาจมากถึง 5-8 แล้วแต่ว่ารุ่นปู่ย่า ตายาย มีมากแค่ไหน และ แบ่งให้ลูกหลานไปทำอะไร

นโยบายมอบดินมอบป่าทำให้การจับจองสวนเมี่ยงแห่งใหม่เป็นไปได้ไม่ได้อีกแล้วถ้าต้องการมีสวนเมี่ยงเพิ่มก็ต้องซื้อเพิ่ม การย้ายชาวห้วยสินลงมาทำให้ชาวห้วยสินต้องเดินทางไกลขึ้นในการไปเก็บไปเมี่ยงทำให้มีความพยายามที่จะนำต้นเมี่ยงลงมาปลูกในพื้นที่ของหมู่บ้าน ซึ่งบางคนบอกว่ารสชาตินั้นไม่ดีเท่าเดิม ในขณะที่บางคนบอกว่ารสชาติไม่แตกต่างกันนัก อย่างไรก็ตามพื้นที่ในหมู่บ้านยังไม่มากพอที่จะทำเป็นสวนได้จะมีก็แค่ปลูกต้นสองต้นไว้กินในครอบครัวเท่านั้น นอกจากนี้การที่ชาวบ้านห้วยสินลงมาอยู่ร่วมกับคนห้วยนา ทำให้ชาวห้วยนาที่มีที่ทำกินน้อยเริ่มเรียนรู้ที่จะทำสวนเมี่ยงเหมือนคนบ้านห้วยสินโดยบางครั้งเรือนอาจจะซื้อสวนเมี่ยงกับชาวห้วยสินหรือคนที่ไม่มีสวนเมี่ยงเป็นของตัวเองอาจรับจ้างกับครอบครัวที่มีสวนเมี่ยงโดยทางเจ้าของได้ 3 ส่วน และผู้เก็บได้ 7 ส่วน หรือบางเจ้าอาจแบ่งกันคนละครึ่งของเมี่ยงที่เก็บได้แล้วแต่การตกลงของระหว่างเจ้าของสวนกับผู้เก็บ

การเลี้ยงสัตว์

การเลี้ยงสัตว์ใหญ่อย่างวัว ควายนั้น เป็นหน้าที่ของผู้ชายโดยแต่เดิมจะเลี้ยงไว้สำหรับเป็นแรงงานสำหรับทำนาและลากจูง และอาจจะขายเมื่อต้องการใช้เงินเป็นจำนวนมาก หรือฆ่าเมื่อมีงานเลี้ยงใหญ่ เช่น งานแต่งงานของคนในครอบครัว นับตั้งแต่มีรถไฟเข้ามาการเลี้ยงสำหรับใช้ทำนาก็ไม่จำเป็นอีกต่อไปจะมีก็แค่เลี้ยงไว้ขาย และบริโภคเท่านั้น

ส่วนสัตว์เล็กอย่างหมูหรือ สัตว์ปีกนั้น เป็นหน้าที่ของผู้หญิง โดยส่วนสัตว์ปีกอย่าง เป็ด ไก่จะเลี้ยงไว้สำหรับกินประจำวัน รวมทั้งขายในตลาดด้วย โดยวิธีการเลี้ยงเป็นแบบดั้งเดิมคือการปล่อยให้ไก่หากินเองตามธรรมชาติ สำหรับการเลี้ยงหมู เริ่มมีการเลี้ยงมากในช่วงที่หมู่บ้านเริ่มมีโรงสีเพราะการมีโรงสีทำให้การอาหารสำหรับหมูง่ายขึ้น

การปลูกพืชฤดูแล้ง

การปลูกพืชฤดูแล้งในพื้นที่เป้าหมายของโครงการฝายน้ำตานั้นเริ่มมีเมื่อโครงการฝายน้ำตานั้น โดยเป็นการส่งเสริมจากโครงการเองผ่านสมาคมผู้ใช้น้ำร่วมกับสำนักงานเกษตรกรรมและป่าไม้เมือง โดยเริ่มจากหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น บ้านนาบวมที่มีการปลูกแตงโม แตงกวา ซึ่งได้กลายเป็นพืชที่มีสร้างชื่อให้กับหมู่บ้าน ต่อมาก็เริ่มขยายไปบ้านอื่นซึ่งอาจจะปลูกพืชอย่างอื่นด้วย เช่น ผักกาด กระเทียม ถั่วฝักยาว สำหรับบ้านห้วยนานั้นเริ่มเมื่อ ห้าหก ปีก่อนหน้านี้เอง

การค้าขาย

การขายของของคนในหมู่บ้านอาจแบ่งเป็นสองลักษณะคือ การขายเป็นอาชีพเสริมโดยส่วนมากจะเป็นการขายสินค้าทางการเกษตรที่ผลิตได้ในครัวเรือน หรือ ของป่าที่หาได้โดยจะไปขายตามตลาดใกล้หมู่บ้าน เช่น ตลาดนาซัง ตลาดน้ำปุยโดยบางคนอาจเดินไป หรือใช้รถจักรยานไป บางคนอาจอาศัยรถไถนาของเพื่อนบ้านสำหรับขนส่งสินค้า

ส่วนในอีกรูปแบบหนึ่งคือการนำสินค้า อุปโภคบริโภคเข้ามาขายในหมู่บ้าน ซึ่งเมื่อก่อนจะมีเพียงแค่ร้านสองร้านในหมู่บ้าน นับตั้งแต่ปีค.ศ. 2000 เป็นต้นมาเริ่มมีหลายร้านมากขึ้น แต่จะไม่ใช้ร้านใหญ่มากนัก โดยร้านที่มีสินค้ามากจะเป็นร้านที่ทำมานานแล้ว สาเหตุที่ทำให้มีคนหันมาเปิดร้านขายของมากขึ้นเนื่องจากเส้นทางถนนเริ่มดีขึ้น ทำให้การไปซื้อของเข้ามาง่ายขึ้น ประกอบกับสินค้าช่วงหลังที่มีสินค้าจากจีนทำให้สินค้านี้มีราคาลดลงทำให้ทุนเริ่มต้นไม่มากนัก รวมทั้งการมีช่องทางรับสินค้าของผู้หญิงทั้งกองทุนหมุนเวียนที่ให้โดยโครงการฝายน้ำตานั้น และ โครงการของการเงินจุฬาลงกรณ์ทำให้ผู้หญิงมีโอกาสเข้าหาทุนมากขึ้นด้วย

การรับจ้างขายแรงงาน

แขวงไชบูลีเป็นแขวงหนึ่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้านป่าไม้โดยเฉพาะไม้สักที่เป็นไม้ที่มีราคาแพงและเป็นแหล่งที่มีไม้สักที่ดีที่สุดในโลกทำให้หลายคนมีความสนใจในด้านการลงทุนในการขุดค้นไม้ในแขวงนี้มากพอสมควร โดยเฉพาะในเขตบ้านน้ำปุยเองมีการทำธุรกิจโรงเลื่อยอยู่มากทั้งเจ้าของที่เป็นคนลาวและต่างประเทศและเมื่อต้องขนไม้จำนวนมากเพื่อส่งไปเวียงจันทน์หรือแขวงอื่นๆ หรือแม้แต่ประเทศไทยจึงมีความต้องการแรงงานในการขนไม้ขึ้นรถ ทุกครั้งที่ต้องมีการขนไม้ไปแขวงอื่นทางโรงเลื่อยเองจะเอารถขนส่งเข้ามาหมู่บ้านเพื่อรับคนที่จะไปทำงานด้วย และตอนเย็นก็จะมาส่งที่หมู่บ้านโดยเมื่อเทียบกับหมู่บ้านใกล้เคียงแล้วบ้านนี้จะมีคนไปมากกว่าหมู่บ้านอื่น บางครั้งเจ้าของโรงเลื่อยจะมารับคนในบ้านนี้เลยโดยไม่แวะบ้านอื่นเพราะแน่ใจได้ว่าถ้าหมู่บ้านนี้ต้องได้แรงงานไปแน่นอน ในหมู่บ้านห้วยนาก็จะมีคนมารับแรงงานไปทำงานใน

โรงเลื่อยแล้วยังมีคนมาหาแรงงานไปทำงานด้านอื่นเช่น ไปรับจ้างคานา ที่ศูนย์ 30 เฮกเตอร์ ซึ่งเป็นศูนย์ทดลองข้าวของรัฐ หรือไปทำไร่ข้าวโพดที่เมืองปากลายเป็นต้น

การปักผ้า

รูปแบบงานชนิดใหม่ที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านก็คือการรับจ้างปักผ้าซึ่งเป็นรูปแบบการปักแบบเผ่าเย้าซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีมากในแขวงไซยะบูลีทั้งที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงและที่อพยพมาจากไทยในช่วงปีต้นปีพ.ศ. 1990

การปักผ้าเริ่มทำในช่วงแรกในช่วงปี ค.ศ. 2000 ในช่วงที่ผู้ศึกษาเองทำงานอยู่เป็นที่นิยมมากในแถบนี้ ไม่เฉพาะแต่บ้านห้วยนาเท่านั้น แต่ยังมีที่บ้านต่างๆ รวมทั้งแม่คำที่อยู่ตามตลาดในตัวเมืองไซยะบูลีด้วย รวมไปถึงประชากรส่วนหนึ่งที่อยู่ในสำนักงานของฝ่ายน้ำตานด้วยซึ่งในช่วงแรกนั้น ค่าจ้างสำหรับการปักผ้า ขนาดเท่าดินสอจะมีราคาประมาณ 30,000 กีบต่อผืน และขนาดประมาณหนึ่งเมตรจะมีราคาประมาณ 500 บาท

ในช่วงที่ผู้ศึกษาลงพื้นที่ผู้ศึกษาพบว่าในตัวเมืองไซยะบูลีนั้น การปักผ้าในลักษณะดังกล่าวไม่มีแล้วส่วนบ้านอื่นๆ ในเขตน้ำตานก็พบบ้างในบางพื้นที่แต่น้อยมากเมื่อเทียบกับเมื่อก่อนแต่ที่บ้านห้วยนาเมื่อวันแรกที่ผู้ศึกษาลงไปในหมู่บ้านก็พบว่าปักผ้าในลักษณะดังกล่าวยังมีอยู่มากและเป็นกิจกรรมที่ทำกันในกลุ่มผู้หญิงตั้งแต่เด็กจนถึงผู้สูงอายุและผู้เขียนได้พบว่ากิจกรรมดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมเพื่อเสริมรายได้จากการทำนาเท่านั้น แต่ยังเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้รวมกลุ่มกันและมีปฏิสัมพันธ์กันแรกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันแม้ว่ากิจกรรมดังกล่าวจะไม่ใช่ว่าการจัดตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการอย่างกิจกรรมต่างๆ ที่เจ้าหน้าที่รัฐมาจัดตั้งก็ตามกิจกรรมดังกล่าวมีคนทำกันมากในช่วงปีค.ศ. 2000 จนทางการต้องออกมาเตือนให้งดกิจกรรมดังกล่าวลงเพราะทำให้เสียงานโดยเฉพาะผู้ชายก็จะมองว่าทำให้ผู้หญิงบกพร่องในหน้าที่การดูแลครอบครัว

ถ้าช่วงไหนที่ว่างจากงานผู้หญิงโดยเฉพาะเด็กๆ จะรวมกลุ่มกันนั่งล้อมวงกันและปักผ้าของแต่ละคน กิจกรรมอย่างหนึ่งที่ทำร่วมกันก็คือการฟังวิทยุและพูดคุยกันในเรื่องต่างๆ เช่น เรื่องปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน ปัญหาของเพื่อนบ้าน รวมทั้งปัญหาในครอบครัวด้วย

การหาอาหารและการใช้ทรัพยากรในหมู่บ้าน

สำหรับงานด้านการหาอาหารมากินในชีวิตประจำวันนั้นส่วนมากจะเป็นหน้าที่ของผู้หญิงถึงแม้ผู้ชายอาจจะทำด้วยแต่ถ้าผู้ชายทำส่วนมากจะเป็นการหาในจำนวนที่มากเพื่อนำไปขาย เช่นการหาปลาซึ่งถ้าผู้ชายไปหาจะใส่เบ็ด การใส่ไซ ใส่ดุ่ม ก้านกบ ก้านเขียด ส่วนผู้หญิงจะเป็น

ลักษณะของการไปหาปลาเล็กปลาน้อยที่เรียกว่า “ไปสื่อน” ที่พอสำหรับกินประจำวันถ้าเหลืออาจจะนำไปขายในหมู่บ้านที่อาจได้ตั้งแต่ประมาณ 1000 -3000 กีบ แต่ถ้าได้มากอาจมากถึง 5000 - 10000 กีบ

การหาอาหารในชีวิตประจำวันนั้นนอกจากจะมีการหาปลาการหาอาหารส่วนมากจะเป็นงานของผู้หญิง เช่น การหาผัก หาหน่อ หาเห็ดถึงแม้ว่าผู้ชายจะอ้างว่างานดังกล่าวผู้ชายอาจทำได้แต่จะเป็นการหาในลักษณะที่ว่าผู้ชายไปทำไร่ ทำนาแล้วเจอในระหว่างทางแล้วเก็บมาแต่งงาน การหาอาหารนี้ตามทัศนะของคนในหมู่บ้านแล้วถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้หญิงดังที่มักจะได้ยินชาวบ้านพูดบ่อยๆว่า “การเก็บผักหักหน่อนั้นเป็นงานของผู้หญิง”

สรุป

ในบทนี้ได้กล่าวถึงบริบทของการพัฒนาทั้งที่เป็นอิทธิพลของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และตลาด ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านห้วยนา หนึ่งในหมู่บ้านเป้าหมายของโครงการฝายน้ำตาดาน

การเข้ามาของโครงการพัฒนาและการแทรกแซงโดยนโยบายของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการมอหินมอป่า และโครงการยุติการทำไร่เลื่อนลอย ส่งผลกระทบกับวิถีชีวิตของผู้คนเนื่องจากโครงการต่างๆ เหล่านี้ ได้เกิดการจัดสรรทรัพยากรใหม่ ซึ่งกำหนดหรือจำกัดการเข้าถึงและการควบคุมทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะที่ดินและทรัพยากรป่าไม้ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพของผู้คนจำนวนมาก การอพยพย้ายผู้คนจากพื้นที่ดินของตนมาที่ใหม่โดยไม่ได้คำนึงถึงความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้น หรือกระทำบนฐานของความเป็นอคติทางชาติพันธุ์ ทำให้ผู้คนที่ไร้อำนาจและอยู่ชายขอบต้องแบกรับภาระของการอนุรักษ์ธรรมชาติในนามของการพัฒนาเอาไว้

ส่วนสุดท้ายของบทได้แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของผู้คน โดยกล่าวถึงการปรับตัวในวิถีการผลิตของผู้คนที่มีหลากหลายและมีความพึ่งพาระบบตลาดมากขึ้น ซึ่งการปรับตัวเหล่านี้เป็นไปเพื่อตอบสนองหรือตอบโต้กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายใต้ชื่อของการพัฒนาไม่ว่าจะโดยรัฐ หรือองค์กรพัฒนาเอกชนก็ตาม

การปรับตัวของผู้คน ยิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีการผลิตและการจัดสรรทรัพยากรแล้ว คงจะหลีกเลี่ยงไม่พ้นการที่คนบางกลุ่มอาจจะได้รับประโยชน์ในขณะที่บางกลุ่มอาจจะเสียประโยชน์ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทและอำนาจของคนแต่ละกลุ่มจะสามารถต่อรองได้ บทต่อไปจะเป็นการพูดถึงการพัฒนาและการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์หญิงชายที่เป็นผลจากการเข้ามาของโครงการฝายน้ำตาดาน